

LJUBLJANSKI ZVON

• 1 2 •

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

1919
LETNIK 39
STEVILKA

5

Vsebina majevega zvezka.

1. Igo Gruden: <i>Pomladni veter</i>	257
2. Igo Gruden: <i>Domotožje</i>	258
3. Dr. Ivan Tavčar: <i>Visoška kronika</i> . (Dalje prihodnjič.)	259
4. Pavel Golia: <i>Zimski motiv</i>	271
5. N. F. Preobraženski: <i>K zedinjenju cerkva</i>	272
6. Ivan Zorec: <i>Za doto</i> (Konec.)	281
7. Ivan Albreht: <i>Cilka</i> . (Konec.)	290
8. Pastuškin: <i>Bojevniki</i>	295
9. Avgust Žigon: <i>Prispevek k petdesetletnici</i> . (Dalje prihodnjič.)	296
10. Igo Gruden: <i>O sladke sanje</i> . . . — C. Maclair — A. Debeljak: <i>Minuta</i>	304
11. Ivan Albreht: <i>Krojač Marka</i> (Konec prihodnjič.)	305
12. Listek	311
J. A. G.: <i>Golar F., Rožni grm</i>. — A. Debeljak: <i>P. Bourget: Zmisel smrti</i>. — Ferd. Seidl: <i>Vouk dr. Vale: Nauka o životu bilja</i>. — —on—: <i>Meštrovič o bodočih nalogah Jugoslavije</i>. — Ivan Koštiál: <i>K Prešernovemu „Ribiču“</i>. — Anton Lajovic: <i>Koncert „Ljubljanskega Zvona“ dne 16. maja 1919</i>. — A. Debeljak: <i>Edmond Rostand</i>. — A. D.: <i>Paul Claudel</i>. — <i>Naši prevodi</i>.	
13. Nove knjige	320

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 30 K, za pol leta 15 K, za četrt leta 7-50 K, za vse inozemstvo po 35 K na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 3 K. =====

Odgovorni urednik: Oton Župančič. — Sourednik: Milan Pugelj.

(Začasni urednik: Dr. Joža Glonar.)

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravištvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Lastnina in založba „Tiskovne zadruga“ z. z o. z. v Ljubljani.

Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Igo Gruden:

Pomladni veter.

V duši tihi, sveti mir —
zunaj veter vre od juga;
ulica šumi kot struga,
v okno pljuska ves večer ...

Kaj prinašaš, veter blodni,
mi od daljnih krajev južnih?
Glas piščalk se zdiš mi tužnih
daleč, daleč v zemlji rodni.

V cvetju breg pod Nabrežino,
cvetje v Brdih in v Vipavi —
to li tvoji so pozdravi,
moj spomin nad domovino?

Zlato solnce po vsem morju,
v zlatem solncu bela jadra
dol do Pulja, Reke, Zadra —
to si videl ti v Primorju?

Kaj prinašaš, veter blodni,
mi od daljnih krajev južnih?
Glas piščalk se zdiš mi tužnih
daleč, daleč v zemlji rodni.

Cvetja ni pod Nabrežino,
ni v Vipavi, ni ga v Brdih;
tam v pestéh koščeno-trdih
narod stiska bolečino.

Narod lastno zemljo kolne,
težki glas iz Istre čujem —
kako dolgo še? — vprašujem
si v brezupu misli bolne.

V duši tihi, sveti mir —
zunaj veter vre od juga;
ulica šumi kot struga,
v okno pljuska ves večer.

Igo Gruden:

Domotožje.

Kot da bi v sanjah šel skozi pomlad,
bredem v omotici skozi vonjave;
misli od vonja vse mehke, sanjave,
tiho se predejo v solnčne daljave,
zlat mi v oblake že zidajo grad.

Dvigne se ptič iznad polj, iznad trat,
v solnčnih valéh si otresa peroti;
z roko oči si zasenčim na poti,
iščem s pogledom ga v sinji samoti,
ki v koprnenju mi drug je in brat.

Kriknil je ptič preko trat, preko polj,
padel kot kamen v megleno obzorje;
ruši nad Krasom se, pada v Primorje,
grad moj z oblaki pogreza se v morje —
bliže, moj dom, si mi bolj in bolj ...

Dr. Ivan Tavčar:

Visoška kronika.

Svoji ženi Frančiški, sedanji Visošci, poklanja Emil León.

1695.

(Dalje.)

VI.

Drugo jutro smo dobili Marijo Schwarzkoblerico mrtvo na klopi. —

Oče se je bil zavedel še tisti večer. Lezel je, kakor bi bil vinjen, po stopnicah v gorenjo hišo ter zlezel v obleki na posteljo. Tako je ležal še zjutraj, ko sem prišel k njemu ter mu povedal, da moram v Loko, ker je dan sv. Ahaca. Nič mi ni odgovoril, samo mignil mi je, da sem sedel na stol pri postelji.

Gledal je venomer proti stropu; le tu in tam je pogledal tudi proti meni. Njegov obraz je bil izpremenjen, a tudi njegovo oko se je bilo izpremenilo. Enkrat je padlo z visoške strehe mače ter si zlomilo hrbtišče, tako da je zadnji del telesca vlačilo za sabo. Čisto tako je gledal oče, kakor je gledalo tisto mače, ko je vlačilo hromo telesce za sabo! Morda se je svojega stanja popolnoma zavedal, prejkotne pa se je v njem le napol zavedala ohromela in polomljena duša.

Jecljal je:

„V Loko? Le pojdi v Loko, ali marsikaj je postalo drugače! Jeremiji ne bo vseč, pa se ne da popraviti! Sporoči mu, da je premalo, kar ponuja! Všeč mu ne bo, a mu ne morem pomagati, premalo je!“

Dodal je še to-le:

„V Loki poišči Strojarjevega Valentina! Povej mu, da čem imeti Trubarja! Bolje mi bo, če bo tekla čista božja beseda kakor olje v mojo dušo!“

Obmolknil je in se iznova zagledal v strop.

Nekaj časa sem še čakal, a ko se oče ni več oglasil, sem odšel, sedel na konja in odrinil proti mestu. Tam je bil na dan sv. Ahaca precejšen semenj. Dohajal sem sejmarje, ki so

nosili mehove in vreče ter sopli proti Loki, da bi prodali, kar so pridelali.

Oče mi ni hotel iti iz spomina, oče, katerega sem bil pustil doma v taki revščini in osamelosti. Kaj je bilo s tem Joštom Schwarzkoblerjem, o katerem dosedaj nisem vedel, je-li bil kdaj na svetu ali ne? Včeraj pa se je vzdignil iz svojega groba in na Visoko je prišel! Dvomiti nisem mogel, da mora tičati med njim in očetom nekaj strahovitega, kar je vezalo živega na mrtvega.

V tem premišljevanju sem prijezdil do dvorca, ki mu pravimo „Schefferten“ in ki leži sredi pota od Visokega do mesta. Posestvo ni veliko in nima pravice do posebne desetine in znatne tlake. Neslo je toliko manj, ker so ga lastniki zanemarjali in slabo obdelovali. Dolgo časa je bil lastnik tega dvorca gospod Pečaher, imeniten kranjski deželan in bogat graščak, ki je loškim škofom dostikrat posojal denar. In denarja so ti gospodje vedno potrebovali, ko so morali pred Švedi tolikokrat bežati! Sicer pa se govori, da je zakrivljena škofova palica slab gospodar in da jo goljufa, kdor jo hoče. Gospodu Pečaherju Schefferten ni bil več všeč in pred letom ga je prodal Skarlikijevim dedičem, ki so menda dobili po ljubljanskem škofu dosti denarja. Pa tudi po ti prodaji je ostal dvorec zapuščen. Če si jezdil mimo, nisi videl človeka laziti okrog vogla. Le redko se je pripetilo, da se je prikazala v bližini poslopja stara dekla ali še starejši hlapec.

Danes pa je v moje veliko začudenje vodil mlad hlapec osedlanega konja po dvorišču in prav tik tovrnega pota je stala mlada ženska, oblečena, kakor se v naših dneh oblačijo grajske hčere. Bič je imela v roki in gotovo je ravno hotela sesti v sedlo. Ne rečem, bila je čednega lica in polnega telesa, ali tudi ošabna je morala biti, ošabna in predrzna. Gledala me je nekako zaničljivo, a vendar tako, kakor se nikakor ne spodobi sramežljivemu mlademu dekletu. Prav nič ni povabila oči, ko sem predrzno odgovarjal njenim pogledom. Kdo je bila ta ženska?

Okrog desete sem dospel do mestnih vrat. Vratarju sem plačal mitnino, katero je imelo tisti čas v zakupu loško starešinstvo. Na trgu je bilo že mnogo prodajalcev in vreča je stala tik vreče. Mestni pisar je pobiral tržnino in pristojbino za tlak, kar so vse ljudje prav neradi plačevali. Tudi nekaj graščakov je postavilo svoje pridelke na prodaj, pa niso plačali tržnine, ker uživa graščak vedno svoje predpravitve.

** Rajnali*
ališki je ljubljanski knezškof, vladajoč 1630-1640

Konjiča sem spravil v hlev pri Wohlgemuetu in nato, ko se je kupovanje in prodajanje imelo ravno pričeti, sem stopil zopet na trg, da poiščem Strojarskega Valentina, da mu sporočim, kar mi je bil oče zaukazal.

Ravno tedaj je prikorakal med množico Mihól Schwaiffstrigkh in velik boben je nosil s sabo. Postavil se je sredi trga, zabobnal in nato oklical, da daje v imenu gospoda barona Janeza Krištofa Mändla, grajskega glavarja in pooblaščenca premilostljivega kneza in škofa v Fraysingenu, vsem in vsakemu v vednost, da bo danes odprta grajska Kašča in da se na trgu ne sme prodajati, dokler se bo prodajalo v Kašči.

Kakor bi dregnil v osje gnezdo, tako so se razvneli prodajalci in kupovalci. Ugovarjalo se je in predvsem se je zahtevalo, da naj se vrne tržnina, ki se je plačala v pričakovanju, da bo mogoče prodajati blago. Tudi meščani so se jezili, ker so rajši kupovali za nižjo ceno, dobro vedoč, da škof v svoji Kašči zahteva višjo ceno in za slabše žito.

Prihrumeli so na trg peki, oštirji in med njimi znani pretepač Bergant iz Oslóvske ulice. Prihrumeli so tudi drugi, ki so se vsekdar pridruževali zabavljacem, in najsi so jih sejmovi malo brigali. Množica je šumela, kakor čmrlji pod mahom.

Prvo besedo je imel zelo star kmetovalec. Hodil je od gruč do gruč in vpil:

„Pa se vam je spet vsedel na prazne buče, loška teleta! Se vam bo še večkrat, ker vas pozna, da bi zobali pesek, če bi ga vam mesto prosa natrosil pred prazne gobce! Vi mislite, da žrete meso, kadar tlačite smojke v se!“

Tako je brez vsakega strahu udrihal po loškem prebivalstvu, dokler se ni oštir Bergant zadril nad njim:

„Kaj pa bi ti storil, stara šema?“

„Kaj bi storil?“ je odvrnil oni. „Tožbo bi vzdignil, tožbo z največjim pečatom! In prav kmalu bi spokoril vašega škofa! Ej, loške smojke, še so na svetu naši deželni stanovi, še je tu nemški Gradec in tudi cesar še živi, ki je vendar nekaj več, kot vaš škof, ki vas, ovce, samo striže! Da, take ovce ste vi, loški meščani, — kaj pravim meščani, vi, loški tepci!“

Mihól Schwaiffstrigkh, ki je bil medtem prebobil vse mesto, se je zopet vračal po trgu ter se ustavil pred starim kričacem.

„Alo, Jernač Schifferer!“ ga je ogovoril, „si že spet tu! Bi že spet rad imel kako novo pravdo, da bi nabiral mast, kakor si

jo nabiral takrat, ko so se kmetje pravdali radi tlake! Dobro te poznam! Masten ptič si, mast pa si si nastrgal od kmetov, katere odiraš huje, kakor vsak graščak, ti lakotni vojvod!“

Takoj se jih je nekaj oglasilo ter dajalo prav Mihólu Schwaiffstrigkhu, tako da je pravdarski vojvod utihnil. Morala je spregovoriti tudi neka ženska, neka Ločanka, ki so bile od nekdaj od vraga sitne in jezične. Hitela je:

„Jezus! Jezus! kako je zabavljaj na našega škofa in gospoda! Kakor bi bila skupaj krave pasla! Mihólca, povej to na gradu, da se zapiše! Jezus! Jezus!“

Vprašam Wohlgemueta, ki ga je bila radovednost prignala med možico — in kdo ni bil radoveden v Škofji Loki! — kdo je ta kmetič, ki je tako zelo brusil svoj jezik po trgu. Wohlgemuet mi je odgovoril, da je to vojvod Jernač Schiffrer iz Bitnja, ki je svojčas vodil pravde podložnikov proti škofoma Vidu Adamu in Albrehtu Sigismundu.

„Kaj?“ se je razkačil bobnar, „na škofa je zabavljaj in v nič deval našega najboljšega gospoda? Kaj?“ Srdito je gledal Mihól okrog sebe. „Kdo ve kaj natančnejšega povedati? Katere besede je govoril? Morda je še kaj na tla pljuval? Kdo bo pričal?“

Ali nikdo se ni hotel oglasiti in izginila je še celo ženska, katera je poprej klicala Jezusa.

Kmetič pa ni izgubil poguma. Na vse pretege je vpil: „Da ne počiš Mihóla, potem bi po trgu preveč smrdelo!“

Prerila se je skozi množico do kričača starka ter zajokala:

„Ali se moraš zmeraj prepirati, Jernač, ko vendar veš, kako je! Konec bo spet ta, da te potegnejo na grad, in koliko je od tedaj, ko si zadnjih šest tednov presedel gori? Pšenica se bo morala sejati, stelja se bo morala pripraviti, in vse to naj sama preskrbim, če te potegnejo v grajsko ječo? Pet otrok imaš, vsi so že odrasli, in zadnji čas je, da se enkrat spametuješ in da prideš do prave zavesti, da Schiffrer ne bo močnejši, in naj živi tisoč let, od škofa na gradu!“

„Molči, žena!“ se je odrezal Schiffrer, pravdarski vojvod loških podložnikov. „Kar ti veš, vem jaz tudi! Samo tega nočem, da bi piškavi grajski gospodje mislili, da se jih bojim! Prav nič se jih ne bojim in nič bi se jih ne bal, če bi tudi dežel-nega glavarja na svoji strani ne imel! Pa ga imam, da veš Mihóla!“

Po teh besedah se je oddaljil Schiffrer s svojo ženo, ker mu je loški tlak postajal vendarle prevroč, posebno ko je opazil, da prihaja gospod Blaž Triller. Ta je bil v tistem času za mestnim sodnikom in za grajskim pisarjem prvi gospod v mestu, ker je bil žitničar pri grajski Kašči. To je bila dobra in pomenljiva služba, ki je čedno redila vsakega, ki jo je imel. Tudi Blažu je bila zredila precej obsežen trebuh, ki je z veliko težavo počival na dveh kratkih nogah, kar se v Loki dostikrat opaža pri spitanih meščanih.

Gospod žitničar je prisopel po trgu in klical množici:

„Pokorščino, ljudje, pokorščino! Kam pridemo, če ne izkazujemo pokorščine gosposki, ki nam je od Boga postavljena? Žitnica je odklenjena, Kašča je polna, takega žita ni na svetu, kot je pri meni v Kašči! Kašča je odklenjena in do treh se bo prodajalo. Potem boste pa tudi na trgu prodajali in nikdo vas ne bo motil.“

„Kdo bo potem še kaj kupoval,“ se je nekdo ujezil, „če boš ti poprej vsiljeval vsakemu desetinsko ‚zadnje‘ žito?“

„Ljubi prijatelj,“ ga je zavrnil žitničar sladko, „če ti trg v Loki ni všeč, je mestni zid tako zidan, da greš lahko pri mestnih vratih tja, odkoder si prišel! Kako naj naši gospodje škofje, kako naj mi, ki smo njihovi služabniki, živimo, če ne bo graščina vsaj nekaj donasala?! Kaj pa mislite, da škof nima nikakih plačil? Kdo pa plačuje kontribucije, navadne in nenavadne, ker teh hudičevih vojsk ni nikdar konca? Kaj plačujete vi? Škof pa plačuje, da je črn! Čemu torej godrnjate? — Torej, žitnica je odprta; kdor hoče dobiti dobrega žita, naj pride v Kaščo! Tako je! Na trgu se pa ne bo prodajalo! Tako je!“

In res so se morali podložniki in meščani udati. Le pek Feguš, ki je vlival svete hostije ter jih prodajal župnikom v obeh dolinah, je pritrjeval: „Res je, gospodje morajo tudi živeti!“ Njemu je bilo lahko govoriti: če se je podražilo žito, je podražil svoje oblate, in to za več, kot se je bilo žito podražilo.

Pri strojarju sem dobil Valentina v njegovi mali sobici. Pred njim je ležalo sveto pismo, ker druge tako velike in debele knjige ni na svetu. — Sprejel me je neprijazno, kakor je bila njegova navada. Povedal sem mu, da je oče na Visokem hudo zbolel, da kliče Trubarja in če on ve, kje je dobiti tega Trubarja.

Šinil mu je ogenj v mrtvi obraz in odgovoril je:

„Odstopi in podaj se po svojih opraviilih, če jih imaš kaj v mestu! Trubar pride! Polikarp umira, ker mora človek umreti, dasi ne ve ne dneva, ne ure. Celega časa, kar je živel Adam, je bilo devetstotrideset let, in umrl je! Set je živel devetstodvanajst let, in umrl je! Enos je živel devetstopetdeset let, in umrl je! Sedaj je prišel na vrsto Polikarp in bojim se, da je njegova duša preobložena s tovari, pa kliče po božji besedi in po resničnih služabnikih te besede. Trubar pride!“

Ko sem se vrnil v gorenje mesto, je bila večina prodajalcev že odrinila. Samo najtrmoglavnejši in najrevnejši so vpili, da naj se jim vrne plačana tržnina. Ta zahteva je ostala brezuspešna, ker se je nezadovoljnejšem odgovorilo, da lahko prodajajo, kadar se bo grajska Kašča zaprla.

V Wohlgemuetovi gostilni me je pričakoval Jeremija Wulffing s svojo hčerjo. Tudi sinova sta že sedela pri mizi. Oče je kazal visoko zadovoljstvo, sinova pa nista bila nič kaj pri pravi volji.

Margareta mi je prihitela nasproti ter mi izročila listič, na katerega — za kar sem jo bil prosil — je bila zapisala pesem, katero je pela stara mati oni večer. Brata sta takoj zaklicala, da naj pride k mizi nazaj in da naj se ne ponuja, ker je danes tržni dan za žito, ne pa za ženske.

Staremu se je podaljšal obraz, ko je videl, da ni očeta, ki bi bil moral priti, če se je hotelo kaj zapisati in podpisati.

„Kje je vendar Polikarp ostal?“ je vprašal ostro. Menil je prejkone, da je oče še na trgu in da pride vsak hip za mano.

Prisedel sem k mizi in odgovoril: „Ne bo prišel!“

„Ne bo prišel?“ so se začudili oče in sinovi.

Nadaljeval sem: „V postelji leži bolan in še nekaj drugega je.“

Staremu je kar sapo zapiralo. Sinova pa sta stiskala pesti. Znanci pri sosednih mizah so zvijali vratove in napenjali ušesa, da bi jim ne ušla najmanjša beseda.

„Kaj je to drugo?“ se je začudil Jeremija. Pri tem se je oziral proti stropu, prav kakor bi hotel poseči po brezovcu, ki mu je tičal doma za tablami.

Margareta je bila bleda in občutila je, da se stvar ne bo končala dobro. Zaroko je lahko dogovoriti, razrešiti jo je pa težko, posebno če je bila sklenjena v tako imenitni hiši, kakor je bila hiša Jeremije Wulffinga!

Zopet sem se oglasil:

„Nepričakovane reči so se pripetile in oče bi bil skoraj umrl! Očetove besede pa pravijo, da premalo ponujate in da iz dogovorjenega ne bo nič, tudi če bi obljubili več. Bog je stopil vmes in naš oče se je premislil!“

Dobro vem, da bi bil Jeremija Wulffing raje pretrpel udarec v obraz, in to pred celo družbo, ki je bila okrog njega zbrana in katera je vedela, da moži hčer, nego da je moral poslušati besede mojega poročila. To poročilo je bilo za njega, ošabnega, imovitega nemškega kmeta, pekoča sramota. Še prej kot je mogel odgovoriti, sta sinova vzklopela:

„Taka sramota! Ne bomo je požrli!“ In že sta po stari navadi tolkla po mizi.

Kakor plah zajec iz repe, sem se dvignil od mize in gledal, da odnesem telo iz nevarne družbe. Cela gostilna se je pridružila Wulffingovim in kričala name.

Odnesel sem svoje bojazljive pete na trg pred pivnico, kjer pa sta me že dohitela Marks in Othinrih. Klela sta, potem pa so padali udarci po meni kakor toča, da sem kar čutil, kako so mi rastle bule po glavi in drugod. Nekoliko sem se branil, vpil pa nisem, ker sta že onadva dosti kričala.

Ko smo se tako pretepavali, je stal naenkrat pred nami majhen možiček ter tolkel z drobno španjolsko paličico ob tlak:

„Tu se tepo, — gvardija! — kje je gvardija? Jezus in Marija! pred mojim nosom se tepo!“

Opazil sem, da si je z roko popravljajl svoj trivogelni klobuček, da bi mu ne padel z glave. Tudi sem še opazil, da je imel tanki vrat ovit z belim blagom, na prsih pa velik kup čipk, posutih s tobakom, s katerim je polnil svoj špičasti nos. Bil je baron Mändl, tedanji grajski glavar, in lahko zapišem, da se ga je bala vsa Loka.

Prejšnji glavar, katerega imena ni mogel nikdo izgovoriti,¹ je bil siten, baron Mändl, ali kakor so ga tudi imenovali, baron Flekte, je bil še sitnejši. V svoji oholosti je zahteval, da so ga morali grajski podložniki pozdravljati tako, da so se s kolenom pripognili pred njim in obenem položili roko na prsi, ter mu torej dajali čast, ki se daje samo Bogu v cerkvi. Če mu ni kdo izkazal zahtevane časti, je pričel grajski glavar kričati: flecte!

¹ Franc Matija pl. Lampfriezhaimb zu Pürriha.

flecte!, kar se menda latinsko toliko pravi, kakor po naše poklekni! poklekni! Zatorej so mu ljudje dejali „glavar Flecte“.

Komaj sta ga ugledala Wulffingova fanta, sta bila že s koleni pri tleh in z rokami na prsih.

Mändl ju je vprašal, kdo sta? Ponižno sta odgovorila, da sta Nemca, sinova Jeremije Wulffinga iz Davč. Odgovor ga je zadovoljil: „Nemca? Dobro! Napadena sta bila! O tem ne dvomim, ker vem, da se moji Nemci ne pretepavajo!“

Obrnil se je k meni:

„Ti nisi Nemec?“

Odločno in brez strahu sem odgovoril: „Nisem!“

Odgovor ga je razkačil in hripavo je vpil: „Flecte!“

Ali če bi mi bili glavo odrezali, v tistem hipu bi ne bil pokleknil, tako zelo se je v meni uprla poljanska kri! In če bi bil morda sam škof stal pred mano, bi ne bil hotel poklekniti, nikar pa pred njegovim oskrbnikom, ki je živel od desetine in davščin, katere je moral pri nas pobrati, če je hotel živeti.

Klobuk sta mi bila napadalca zbila z glave, zatorej sem stal gologlav pred oskrbnikom, da je lahko opazil trmoglavost, katera je tičala v vsaki črti mojega obraza.

Še enkrat je zarohnel: „Flecte!“ Pa se nisem ganil z mesta, nakar se je zatogotil: „Ti bom že ohladil kri, ti pes, ti!“

Zbrala se je velika množica okrog mene. Prisopel je tudi loški sodnik in k temu se je obrnil grajski glavar, rekoč:

„Dve uri v klado!“

Moja ošabnost pa je rastla in sam pri sebi sem mislil: Pokleknil ne bom! Dedec, naredi kar hočeš, da boš sit!

Že me je zgrabil mestni birič ter me vlekel k prostoru na trgu, kjer so bili v zemljo zabiti trije količi, od katerih pa ni bil tisti dan še nobeden zaseden.

Tam je čakal Mihól Schwaiffstrigh ter imel pri sebi tri klade, za vsak količek eno.

Brez ugovora sem se vlegel, Mihól me je z veliko spretnostjo privezal h količu, noge pa položil v klado ter jo zaklenil s ključem, da se nisem mogel ganiti s sramotnega mesta.

Schwaiffstrigh mi je govoril to-le:

„Prej kot sem mislil, si mi prišel pod roko! Ej, ej, pa je rado tako, da se s klado prične, z Gavžnikom pa jenja! — Zdaj bo pa vendar kdo kaj za vino dal!“ Odšel je proti Wohlgemuetovi gostilni.

Nekdo je prinesel moj klobuk ter ga vrgel predme, pa vendar ne tako, da bi ga bil mogel doseči z roko.

Solnce je pripekalo in kmalu sem trpel vročino in žejo.

Bilo me je sram, da si nisem upal pogledati okrog sebe. Ljudje, ki so se bili nabrali, so se pač kmalu razšli, a pričelo se je drugo trpljenje. Pri hišah na zgornji in spodnji strani so se prikazali obrazi, posebno ženski, in vnelo se je klicanje od okna do okna čez trg:

„Čegav je?“ „A si videla, kaj je ukradel?“ „Visoški je!“ „Ne bo že nič prida, če ga imajo v kladi!“

Tako je lil dež teh vprašanj name, ki sem se čutil nedolžnega in ki sem torej po krivici tičal v kladi!

Ko so glave pri oknih izginile in ko se ni nikdo več brigal zame, se mi je storilo milo. Bil sem vendar napaden, pa so me kaznovali, prejkotne zato, ker nisem bil Nemec! Za noben denar pa bi ne bil hotel prelivati solz; in v resnici ni prišla kaplja na moje trepalnice. Ločani ne bodo doživeli, da bi vokal Poljanec!

Kmalu nato me je zopet pretresavala divja jeza in najsurovejša strast. Če bi bil grajski glavar v moji oblasti in v moji roki orožje, bi življenje tega človeka bilo v največji nevarnosti! Škripal sem, a kletev ni sedla na moj jezik, ker sem si tudi v teh bridkostih bil v svesti, da vera, kateri sem hotel ostati zvest do smrti, ne dovoljuje, da bi smel človek, in naj je v kladi, preklinjati. Sveti moj patron mi je tedaj vdihnil misel, da je ta klada del tiste pokore, ki jo imam delati za svojega očeta — krivoverca!

Mučil me je pot, mučila me je žeja, ker je solnce še vedno pripekalo. Kakor Izveličar na križu, sem zaječal nekočlikokrat, da me žeja. Mojemu ječanju se ni odzvala živa duša!

Pa tudi tedaj ni dospelo moje trpljenje do vrha. Izpiti sem moral še zadnjo kapljo.

Prišel je mimo naš župnik, gospod Janez Kašper. Tisti, ki je bil prišel v Poljane za gospodom Karlom Ignacijem in ki se je pisal za Jagra. Začudil se je in obstal na mestu moje sramote. Nekaj trenutkov me je ogledaval, a jaz bi se bil najraje skril v zemljo, da bi me ne bil opazil moj dušni pastir!

„Glejte no, ti si, Izidor! In v kladi! — Hud trenutek je bil zame, ko sem danes plačeval dolg, ki se je za farovž napravil pri prifarskem župniku in ko sem moral plačati silno visoke

obresti, ker župljani tako počasi zbirate denar! Ali ta trenutek je hujši, Izidor! V tebi sem se zelo premotil!“

Kimal je z glavo ter odšel v Wohlgemuetovo gostilno, kjer je imel svojega konjiča.

Po tem najbridkejšem udarcu pa mi ni izostala tolažba.

Pristopila je k meni Margareta Wulffingova, vsa objokana in vsa bleda. Prinesla mi je korec vode, pomešane z vinom, da sem si ugasil žejo. Nato mi je s predpasnikom obrisala obraz in mokre lase, da me je preplula prijetna nova moč.

Dekle ni izpregovorilo ničesar, ali upam, da v svojem srcu ni imela sovraštva do mene, ki sem bil pokoren besedam svojega očeta, katerim se mora ukloniti vsak otrok!

Ko sta uri trpljenja potekli, je Mihól klado odklenil ter me spustil z nekaterimi šaljivimi opazkami.

Hitel sem v hlev, si sam osedlal konja ter ga odpeljal tako tiho, da me Wohlgemuetovi niso opazili.

Tudi po mestu sem vlekel konja tik sebe ter skrival svojo osramoteno glavo za njegovo grivo. Tovorniški hlapci, stoječi s svojimi osliči v Oslovski ulici, pa so me vendarle spoznali. Spustili so se v smeh in krohot. Šele zunaj mesta sem zlezel v sedlo ter odjahal žalosten proti očetovemu domu.

Skoraj pri Visokem sem došel Strojarijevega Valentina, ki je s culico v roki prav pridno korakal po tovarni poti.

Krenil je na brv ter čakal pred hišo name, da sem tja prijezdnil. Vprašal je, kje leži oče. Meneč, da mu bo sporočil kaj o Trubarju, ga vlečem navzgor.

Na veži je odvezal culico in kaj spretno zlezel v obrabljeno črno haljo ter se kar v hipu spremenil v drugega človeka.

Vstopil je k očetu. Pri vratih je obstal, dvignil roki ter slovesno izpregovoril:

„Polikarp! Valentin, vnuk Felicijana Trubarja, te blagoslavlja v imenu Očeta in Sina in sv. Duha!“

Oče mi je namignil, da sem moral zapustiti sobo.

Na veži sem obtičal, ali od očetovega ležišča se ni čulo razločne besede. Pač pa je vnuk Felicijana Trubarja, ki je bil, kar sem sedaj vedel, kaplan luteranske vere — prej so jih menda imenovali „predikante“ —, veliko in glasno govoril. Med njegove tolažilne besede, katerih pa tudi nisem umel, se je mešalo ječanje očetovo. Časih je, predikant tudi nekaj zapel in potem zopet blagoslavljal, ali besedice mi ni bilo mogoče umeti. Obilokrat sta

morala med sabo šepetati, ker je takrat utihnil vsak glas, ki bi bil mogel prihajati iz čumnate do mene.

Naj še zapišem, da se mi je srce trgalo, ko sem čepel tu zunaj ter nisem imel poguma, da bi bil kaj storil, ko se je trudil luteran, kako bi dušo mojega očeta za vedno prikoval v peklo.

Na visoško predhišje je prijezdil nekdo. Privezal je svojega konja k ondi stoječemu orehu, potem pa s težkimi koraki stopal po stopnjicah.

Na gorenji veži se je prikazala visoka in široka oseba našega gospoda župnika Janeza Kašperja. Prijazno je izpregovoril:

„Med potjo in že prej se mi je pravilo, da je zbolel oče Polikarp. Zatorej prihajam, da ga v bolezní obiščem, kakor mi je predpisano.“

Brez obotavljanja se je podal proti sobi, v kateri je ležal bolnik. Mojega odgovora ni čakal. Sicer me je pa strah radi tega nepričakovanega obiska tako previhral, da bi ne bil mogel ničesar odgovoriti, če bi bil tudi hotel.

Z besedami: „Prav mu pride ena ali druga beseda tolažbe,“ je odprl župnik vrata ter vstopil. Z njim sem vstopil tudi jaz.

Ali naš dušni pastir je takoj obstal, kakor bi se bil spremenil v kamen. Pri bolniku je stal predikant Valentin, vnuk Felicijanov, v črnem talarju in bel platnen trak je imel okrog vrata. Ravno je bil razprostrl roki, kakor ju razprostirajo pri blagoslovu tudi naši duhovniki.

Ker je bilo v sobi še čisto svetlo, je spoznal gospoda župnika Janeza Kašperja. Takoj je nehal blagoslavlјati in odskočil od postelje, da sta se na mali mizici prikazala kelih in plošček, katera se potrebujeta pri luteranskem obhajilu.

Župnik Jager je bil torej povsem na jasnem, da se tu opravlja bogoslužje, in sicer ne katoliško. Še bolj jasno pa mu je vse postalo, ko je Valentin Trubar pričel proti njemu z rokami mahati ter kričati:

„Hlapec Belijalov, kaj motiš steze Gospodovih služabnikov? Tu se je okrog bistrega studenca čistega evangelija ustvaril travnik prave božje besede! Čuvaj sem tu, da se ne bodeš valjal po zeleni travi; valjaj se po blatu babilonske nečistnice! Zatorej odidi odtod, kamor nisi bil klican!“

Poljanski župnik se ni spuščal v prepire s predikantom. Molče se je obrnil. Z njim sem odšel tudi jaz potrјt iz sobe.

Na veži se je gospod zamislil, ker ni vedel, kako besedo bi izpregovoril. Moralo ga je silno presuniti, da je v teh časih v njegovi lastni župniji in vzlic njegovemu trudu za čisto vero mogel uganjati svoje krivoverske zmede luteranski predikant, o katerih se je mislilo, da jih je škof Chroen vse pognal iz dežele. Bridki občutki so polnili srce dušnega pastirja in po pravici je bil jezen, ko se mu je za hrbtom sejala peklenska ljulika na njivo, katero je oskrboval. Bil je v resnici žalosten, ko je izpregovoril:

„Kar notri me boli, ko vidim, kako polaga krivoverec v klado dušo starega grešnika! Bog mi odpusti, Izidor, da tako govorim o tvojem očetu! Ali ta klada je sramotnejša od klade na loškem trgu, v kateri sem ravnokar videl tebe! Veruj mi, da je tako! Novo župnišče mi dela toliko skrbi, župljani ne zbirajo denarja, pa tudi izpoved in sveto obhajilo opravljajo kaj malomarno. Sedaj pa še to, in v hiši, ki je najbogatejša v srenji! Slep sem bil, a danes so se mi odprle oči! Koj jutri pišem pismo v Ljubljano, da škofija ukrene, kar se ji vidi potrebno.“

Na kolena sem padel pred gospoda očeta, da bi take sramote ne nakopal na naše pošteno ime in da naj ima usmiljenje z nedolžnimi, ki so pod to streho zvesti katoliški Cerkvi. Ni se dal preprositi. Tarnal sem za njim in pretakal solze kakor otrok.

Pri orehu sem odvezal konjiča ter ga vodil za gospodom, ker nisem hotel, da bi pred hišo sedel v sedlo ter se tako odtegnil mojim prošnjam. Spremil sem ga do tja, kjer se Sora lomi, kjer je torej plitva in kjer vozimo in jahamo čez vodo.

Ves čas sem moledoval, da bi opustil naznanilo. Vojskoval sem se z gospodom Janezom Kašperjem, kakor se je s svojo bridkostjo vojskoval gospod Kristus na Oljski gori! Tudi sem se branil — kar je bila mogoče nesramna predrznost —, da bi mu prepustil konja, dokler ni uslišal moje prošnje.

Navseposled se je omehčal in pogodila sva se, da plačam za novo podobo sv. Štefana na desnem stranskem oltarju v cerkvi Sv. Martina v Poljanah, katero je bil župnik naročil pri mojstru Rempu in katero bi bil plačeval v obrokih, dvajset nemških goldinarjev. Šele nato sem mu pomagal v sedlo.

Pri mojstru Rempu sem ob tednu plačal dvajset nemških goldinarjev. Izročil mi je potrdilo, ki ga je spisal mestni pisar, in vesel je bil, da je denar tako hitro prejel.

Potrdilo sem izročil gospodu Janezu Kašperju, ki mi je obljubil, da hoče prihodnjo nedeljo župljanom oznaniti, da je sv. Štefana poplačala visoška hiša.

Pri škofiji nas sicer ni naznanil, s prižnice pa gospod Jager tudi ni bil oznanil, kar je bil obljubil. Predikant ga je bil prehudro razžalil, da ni mogel pozabiti vsega, kar je bil doživel na Visokem. —

Ko sem stopil v sobo k očetu, Valentin Trubar še ni bil odšel. Oče je bil medtem vstal in pozval me je, da mu pomagam.

Iz plevnice sva s težavo izvlekla železni zaboj. Oče ga je odklenil, vzel iz njega deset rumenjakov ter jih izročil predikantu, rekoč: „Pravično je, da živi od oltarja, kdor služi oltarju!“

Nikdar mi denarja, če je šel od hiše, ni bilo tako žal, kakor tisti večer!

Valentin Trubar je dukate pograbil ter izginil z nočjo.

Zaboj sva zopet spravila v plevnico. Oče pa je zlezel na ležišče in je noč za nočjo zopet spal na svojem denarju.

Veliko hudega sem doživel ta nesrečni dan!

(Dalje prihodnjič.)

Pavel Golia:

Zimski motiv.

Sneg bel, a misli črne.

Preteklost se ne vrne.

Zbor vran

ves dan

otožno pesem kraka.

Tvoja mladost pretaka

solzé

grenké.

Bel sneg, solzé srebrne.

Preteklost se ne vrne.

N. F. Preobraženskij:

K zedinjenju cerkva.

Prof. Grivec seznanj v svoji knjigi¹ bravca sicer z vso vzhodno cerkvijo, govori „zaradi popolnosti“ tudi o Romunih in Grkih, toda večina njegove knjige je posvečena slovanskim cerkvam. Saj je namenjena občinstvu, ki se zanima najbolj za slovansko pravoslavje (str. 4) in „vzhodna cerkev je po veliki večini slovanska (113)“. „Od Slovanov je odvisno cerkveno ujedinjenje“, ki ga hoče pisatelj pospešiti s to knjigo. V tem okviru opisuje Slovencem religiozno življenje vzhodnih Slovanov. Nemško časopisje je takoj povdarilo politični pomen Grivčeve knjige za južno slovanstvo (prim. „Tagespost“, večerni list 27. VIII. 1918). Tudi mene zanima v naslednjem bolj aktualna, živa tendenca tega dela, ko njegova raziskavanja in doneski. Za Grivca eksistira vprašanje zedinjenja samo v katoliški cerkveni luči. Pravoslavna cerkev mu je „nezedinjena (10)“ in „razkolna (17)“, kajti „... ločila se je od zakonite vzhodne cerkvene oblasti rimskega papeža“, spremenila je svoj nauk (ki je bil pred razkolom v popolnem soglasju s katoliškim naukom — 23) in zato ne more uspešno skrbeti, da bi se v verskem življenju ohranjal pravi duh in red (56). S tega stališča očita Grivec pravoslavni cerkvi od leta 867 naprej (10) dogmatične in obredne verske „zmote (14)“ ter logično dokazuje, da se more obnoviti „nekdanja slava vzhodne cerkve“ samo v zvezi s katoliško cerkvijo (112). Zadnji sklep njegovih izvajanj je „Tagespost“ v zgoraj omenjenem poročilu formulirala tako: „Der Verfasser ... kommt zum Schlusse, dass sich die orthodoxe Kirche zum Papstum bekennen müsste.“ — Diskusija o tem, ali se lahko posamezni pravoslavni povzpnejo do večje pobožnosti, celo do svetniške popolnosti, spominja precej na srednjeveško filozofiranje o usodi duš Sokrata in Platona, ki sta tudi bona fide živela zunaj prave cerkve (57). Razumljivo je, da katoliški duhovniki v obče ne morejo misliti drugače. Ne nameravam poseči po argumentih, na temelju katerih vzhodna

¹ Dr. Fr. Grivec: Pravoslavje. Ljubljana, 1918. Izdalo apostolstvo sv. Cirila in Metoda. 116+IV str. Cena 3 K.

cerkev ne priznava „filioque“ in drugih „razlik, ki jih ljudstvo ne pozna (14—)“ ali celo nauka o papežu. Kakšen pomen naj bi to imelo?! Pač pa je katoliška gorečnost Grivca že povzročila nekaj zmede. Saj sem slišal pred meseci (v osebnih pogovorih s pravoslavniimi Srbi in celo v češki svobodomiselni družbi, da se papež zavzema za Jugoslovane najbolj zato, ker bi po premaganem srbskem nasprotstvu bilo lažje doseči unijo tudi z Rusijo.

„Pravoslavje“ je izšlo jeseni l. 1918. Od tega časa so dogodki hitro napredovali. V poznejših člankih o „Slovanskem bogoslužju“ (tu in dalje spodaj citiram „Slovenca“ z dne 12. XII. 1918) se je Grivec odločno izjavil za uvedbo slovanskega bogoslužja rimskega obreda v takoimenovanem cerkveno-slovanskem jeziku in bogoslužnih knjig v cirilici (prim. še nepodpisani članek z istim naslovom v „Slovenca“, 10. XII. 1918), češ, tako „bodo Srbi nasproti katoliški cerkvi gotovo bolj prijazni in spravljivi, verske razlike se bodo gotovo manj čutile“. Grivec svari tam le pred popolno in nasilno odpravitvijo vseh katoliških zunanosti (na kar pa pravoslavni gotovo niti izdaleka ne mislijo) ter vprašuje: „Ali naj prezidamo naše cerkve, poderemo oltarje, odpravimo orglje in vse prilagodimo vzhodnemu obredu, ki je skoraj celo tisočletje obtičal brez razvoja in napredka? . . . Rimski obred se je tako razvijal, da je moderni dobi v mnogoterem oziru bolj simpatičen in prikladen, kakor vzhodni.“ — Zopet ne bom dokazoval nasprotnega. Na Ruskem so verniki nevoljni, ako župnik „hiti“; služba božja mora trajati 1 1/2 — 2 ur. Na Slovenskem pa ljudem ni prav, ako jih duhovnik predolgo v cerkvi zadržuje. Vendar mislim, da se ne more eno smatrati za modernejše od drugega, kakor seveda tudi ne mislim, da bi ruska vztrajnost Bogu na vsak način bolj ugajala. Koga naj prepriča Grivčeva polemika s sodobnimi ruskimi mistiki o tem, v katerem božjem hramu — katoliškem ali pravoslavnem — se čuti duša bolj hladno (31)? O zvezi narodne religioznosti s cerkvenimi teksti in obredi govori V. O. Ključevskij, početnik moderne ruske historijografije (Kurs ruskoj istoriji III, 372). Kot primer navede vzklik mašnika pred prefacijo, s katerim opozori vernike na bližino glavnega trenutka maše, spremembe kruha in vina v sveto telo in kri.

„Kadar pravoslavni ruski mašnik pred oltarjem zakliče: „*Goré imějim serdcá!*“ — se v pravoslavnem verniku navadno povzdigne vse njegovo religiozno mišljenje, kar ga dvigne nad

vse življenjske skrbi. Naj pa isti mašnik vzdikne kakor katoliški: „*Susum corda!*“ — pa se isti vernik, naj še tako dobro vé, da je to isti vzdik, samo v latinskem jeziku in najsi bo štilistično še toliko energičen: pa se isti vernik ob tem vzdiku ne bo povzdignil z dušo, ker ga ni vaju. Tako so religiozna naziranja in mišljenje vsake družbe neločljivo zvezana s teksti in obredi, ki so jo vzgojili.“

Konkretna ovira zedinjenja so dvojne: 1. v dogmah in 2. v obredih (disciplina, ozir. ritus). Nikdar ne bo cerkev privolila v spremembo dogem, t. j. temeljnih verskih resnic, s katerimi ona stoji in pade. Med dogmatičnimi razlikami pa ima največji pomen nauk o prvenstvu in nezmotljivosti papeža. Pravoslavna cerkev se podredi samo vesoljnemu cerkvenemu zboru in samo ta bi lahko določil zedinjenje. S pravoslavnega stališča bi se papež tega vesoljnega zbora lahko udeležil samo kot rimski patrijarh, enakopraven z drugimi vesoljnimi patrijarhi. — S katoliškega stališča pa je baš rimski papež edina vidna vrhovna oblast za vesoljno cerkev. Pravoslavni bi morali sprejeti katoliški nauk o papeževem od Kristusa ustanovljenem prvenstvu (16, 26). V slučaju take katoliške unije bi gotovo polovico kardinalov dajala ruska cerkev. Tudi si lahko predstavljamo, da bi na papeževo stolico prišel kedaj tudi kak Rus ali Srb in ne skoro vedno Italijan. Končno bi papežu ne trebalo vedno bivati izključno le v Rimu. Tako si predstavljajo bodoče zedinjenje katoliški (slovenski in hrvaški) duhovniki, s katerimi sem o tej reči govoril. Samo na ta način bi se dalo misliti na enotno cerkev SHS. Ako ostanejo cerkve nezedinjene, bodo vladale v vsej kraljevini SHS razmere, enake današnjim cerkvenim razmeram v Bosni. Kakor sedaj tam, bi lahko tudi tukaj izostala katoliška misijonska propaganda za spreobrnitev, katera, kar tudi Grivec (16, 108) vé, jako žali pravoslavne.

Manj ovir delajo na poti k zedinjenju razlike v obredih. Grivec povdarja tozadevno strpnost katoliške cerkve, ki uradno prepoveduje (zadnjič l. 1895) vzhodne kristjane navajati k latinskemu obredu (112). Lahko omenimo, da so katoliško cerkev do tega načela primorale bridke izkušnje v zgodovini. Prisiljena unija se je v XVI. in XVII. veku poplačala s krvavimi ukrajinskimi upori in potem s trajnim sovraštvom ruske države. Znova nam to potrjuje skrajna razburjenost, s katero je unirana gališka duhovščina pred nedavnim sprejela namere grofa Szeptyckega, ki

so merile na celibat, ako je na teh poročilih po časopisih kaj resnice. Grivcu sicer vzhodni obred ni nikaka ovira kulturnega in verskega edinstva, vendar pa ne misli, da bi kak katoliški narod z latinskim obredom sprejel vzhodni obred v ta namen, da bi sosedni pravoslavni narod pridobil za cerkveno zedinjenje. To lahko store posamezniki, s celimi narodi pa so taki poskusi nemogoči (113). — Drugi katoliški pristaši zedinjenja (zopet se sklicujem na privatne pogovore) gredo dalje in mislijo, da bi se unirani srbski cerkvi pri obredih lahko dale kake koncesije. Slovenci in Hrvati bi n. pr. lahko sprejeli obhajilo pod obema podobama. Mogoče bi se lahko odpravil celibat, ki je tolikokrat prava nevarnost za duhovnikovo avtoriteto.

Glavni pomen Grivčeve knjige in njegovih člankov v „Slovenecu“ in „Času“ je, kakor vemo, njih aktivnost. Ali nam da ta koncepcija dovoljni odgovor na sedanje živo prašanje politične in tudi kulturne južnoslovanske edinosti? V svoji knjigi je zelo napadal bizantinsko razdiralno in politično načelo vzhodne cerkve, da se mora cerkvena razdelitev in oblast ravnati po politični razdelitvi (27, 91). Samostojnost posameznih narodnih cerkva, kakor ruske, srbske, bolgarske in drugih mu je bila popolnoma nerazumljiva. Očitno nespornost je pri tem zakrivilo, da je izvajal iz načel pravoslavne cerkve dosedanje delitev Srbov na pet ločenih cerkvenih skupin: Srbijo, Črno goro, Bosno, Dalmacijo in Karlovško metropolijo (47). Ko so se sedaj vse te ločene skupine združile pod enim patrijarhatom, se je pač očitno pokazalo, da dotedanje ločitve ni zakrivila kaka bizantinska tradicija, ampak nemška in madžarska vlada po znanem svojem načelu: „Divide et impera.“ — Razkosanemu pravoslavju pa je s ponosom stavil za zgled „enotno cerkveno organizacijo, čudovito notranjo silo, življensko moč in nezlomljivo stanovitnost katoliške cerkve (116)“. To svoje stališče je moral itak že revidirati. Saj hoče zdaj, da naj katoliški Jugoslovani sprejmejo „častljivo cirilico kot dragoceni ključ do visoke vzhodne krščanske kulture in kot kulturno vez z našimi vzhodnimi brati („Slovenec“, 12. XII. 1918).“ Vendar pa mu je vzhodna, s katoliškega stališča „nezedinjena“ cerkev preživeli „trhli organizem, ki se maje pod pritiskom novih vetrov (70)“. Posebno se mu smili ruski narod, ki bi, če „bi postal katoliški, po verski gorečnosti prekosil vse druge narode (56)“, sedaj pa trpi pod „okorelim bizantinstvom“ uradne vere. Ruski cerkvi je posvečena cela tretjina knjige (str.

50—86), pri presojanju pravoslavja ima v mislih pred vsem ruske razmere. Zaradi tega omenim na kratko glavne netočnosti v zgodovinskih izjavanjih pisatelja.

Nauk o Moskvi = tretjem Rimu, edini zastopnici pravoslavja (58), ni domačega ruskega, ampak balkanskega izvora. Dotične besede meniha Filofeja so le parafraza hvale Trnovu, prestolnici uničenega bolgarskega carstva. Nikakor ni treba smatrati ruskega razkola za dokaz posebne gnilobe ruske cerkve. Husitstvo in protestantizem sta bili dve mnogo bolj globoki gibanji. Patrijarh Nikon, povzročitelj razkola, je preozko, samo zunanje, po strani obreda, razumel idejo vesoljne cerkve (prim. Ključevskega Kurs, III, pogl. LX), pa tudi ni treba idealizirati staroverstva, politične reakcije (76). Upor strelcev, „ruskih janičarov“, ni imel samo verskih vzrokov, držale so jih skupaj vladine persekucije. Tudi francoski hugenoti (protestantje) so se povzdignili do visokega blagostanja. Za Grivca katolika bi to bila paralela njegovi trditvi, da je res „najboljši, najtreznejši in najvernejši del ruskega ljudstva zbežal v staroverstvo (78).“ Ruskemu narodnemu značaju pa je verska nestrpnost starovercev tuja. Posebno „brezpopovci“ včasih človeku druge konfesije niti ne dovolijo jesti iz njegovih posod, moliti pred njihovimi ikonami. Nekaj ljudi je od staroverstva odvrnil — in baš v letih najhujšega preganjanja — brezobzirni despotizem bogatih trgovcev in lascivnost od njih odvisnih samostanov. Bogataš je lahko v tak samostan zaprl za celo življenje kakega sorodnika, s katerim si je bil v laseh zaradi dediščine, ali hčer, če ni ravnala v vsem po njegovem. (Prim. spise Saltykova-Ščedrina)! —

„Pravoslavna konservativnost je nezmožna, da bi se prilagodila novodobnim razmeram in potrebam, zato je nesposobna za moderno dušno pastirstvo in nezmožna za boj proti modernemu brezverstvu, proti socialni bedi in anarhiji (40).“ Naj se torej pravoslavna cerkev, da se ne bo razkrajala do konca, nasloni na „gorečo in živo (101)“ zapadno cerkev. — Vpraša se sedaj, kako hoče Grivec vzhodnim bratom pomagati in kako si misli skupno cerkveno bodočnost? S stališča, ki ga zastopa on kot katoliški duhovnik, bo priznanje papeževega poglavarstva pomagalo pravoslavnim čez vse dvome in težave. Zopet se ne bom spuščal v strokovnjaške prepire. Samo da označim to strogo katoliško naziranje, omenim le nauk o preobilnem zakladu svetniških zaslug. Katoliška cerkev uči, da vsak svetnik ni izveličal

samo sebe, ampak da si je pri Bogu pridobil celo še več zaslug, ko jih je potreboval za lastno izveličanje. Ta nebeški zaklad svetniških dobrih del je papežu na razpolago; iz te zakladnice lahko deli po potrebi vernikom. To so odpustki. Grivec pravi (15): „Pravoslavni se sicer radi spotikajo nad odpustki, a bolj po nasprotstvu proti rimskemu papežu . . . Če bodo priznali vrhovno oblast rimskega papeža, jim odpustki ne bodo več tako neljubi.“ — Ali se to ne pravi, prelahko odpraviti vse pomiselke in prашanja, ki jih bo zbudil ta srednjeveški nauk v duši pravoslavnega vernika naših dni? — S svojega strogega stališča ima Grivec samo besede obsodbe za pravoslavno cerkev v onih slučajih, kjer se ona bolj ozira na živo človeško dušo nego na dogmo. Tako na str. 16: „Pravoslavna cerkev dovoljuje zakonsko ločitev (razporoko) zaradi prešuštva. To je dokaz, da cerkev brez živega vrhovnega učenitstva nima zadosti moči v boju proti človeškim strastem.“ Ločeni katoliki so si doslej pomagali s civilno poroko na Ogrskem; v Požunu se je v ta namen etablirala kar cela industrija. Drugim, ki niso imeli dovolj denarja, je preostajal samo „divji zakon.“ Rusija ni poznala civilne poroke. Brez dvoma je, da ne zadene v slučaju prešuštva enega izmed obeh zakoncev nobena krivda. Ta nedolžni del je potem, če je bil religiozen človek, trpel: saj ga je cerkev silila živeti v grehu in mu ni nikdar dovolila drugega zakona. Ugled cerkve se s tem pač ni povečal. Grivec s svojega stališča pohujšanja in izkušnjav ne vpoštevata. Ali bi pridobila ruska cerkev na sočutju vernikov, če bi uvedla dotične katoliške norme? Težko je misliti, da bi se na ta način preprečila „brezvernost in svobodomiselnost“.

Zgodovinsko ime „sveta Rusija“, ki ga Grivec tako rad rabi, se naslanja pač na zunanjo, formalno pobožnost: dolge službe božje in mnogoštevilne cerkve. Vendar si ne upam presojati, jeli Grivec razmerje ruske inteligence do ruske cerkve natančno popisal s sledečimi besedami: „Častitljivi bogoslužni jezik, mili napevi in slovesni obredi ugajajo tudi mlačnemu izobražencu ter so dobrodošli zaveznik za buditev slovesnega razpoloženja in domoljubja (43).“ Narodno-psihološki pomen religioznega teksta in obreda rad priznam, vendar pa mislim, da je ruski (in ne samo „mlačni“) inteligenci ruska cerkev draga ne samo zaradi obredov, temveč kot del narodne duše, moralčna avtoriteta. Dasi je ruska živa vera dosedaj mnogo trpela pod nesoglasjem z birokratično ureditvijo cerkve, uradnim pravoslavljem (55). Tem bolj umljiva

bo želja po obnovitvi cerkve. V Rusiji so boljševiki ločili cerkev od države; Grivec ne verjame, da bo pri tem ostalo (87). Tukaj mu gotovo pritrdi vsak poznavalec ruskih razmer, saj je težko verjeti, da bi na pr. celo češka država tako ločitev od cerkve gladko prebila. Ali ideal ne izgubi vsled praktičnih zaprek pravi nič na svoji veljavnosti: samo ona cerkev bo prosta dolžnosti proti državi, ki se odreče privilegijem od strani države. Posmrtni hvalospevi na vrline Franca Jožefa I., ki so jih pisali tudi slovenski škofje, so dokaz istega bizantinstva (odvisnosti cerkve od države), ki ga Grivec venomer očita ruski cerkvi. Težko, da bo njegova panacea (papež, krščanski socialen diktat) zadostovala vsem željam po obnovitvi cerkvenega reda pri pravoslavnihi. Všeč mu je ruska kritika delovanja ruskih škofov, ki „vselej potegnejo z birokracijo, ter s popi ravnaajo, kakor s čredo sužnjev (66).“ Vsled teh razmer bo pač umestno napraviti na Ruskem konec samolastnemu škofovskemu gospodarstvu in protekciji. Ali ravno tako ne bo na Slovenskem in drugod več dolgo smela obstajati stara ponižujoča praksa, po kateri lahko dobi vsak kaplan nepričakovano sporočilo: „Es wird Ihnen der Kaplansposten in N. angewiesen, welchen Dienst Sie in 3 Tagen anzutreten haben.“ Dokler se te razmere ne spremenijo, se bodo vedno množili posvetni napadi na cerkev kot ostanek nesvobodne preteklosti, kateremu v novem, svobodnem življenju ni več pravega mesta (prim. uvodnik „Es gibt noch Fürsten und Knechte“, ki ga je prinesel „Arbeiterwille“ 22. XI. 1918). — Obnovitev in razširjanje redovništva se zdi Grivcu menda najbolj primerno sredstvo za ozdravitev pravoslavnihi razmer (67, 92, 110). Toda med ruskimi verniki je že davno popularno mnenje, da naj bo menih samotar, kakor že njegovo ime pravi (prim. cerkveni prepis „osifljanov“ z „zavolžskimi starci“ l. 1503)! Naloga menihov je globoko notranje duševno delo, povzdigovanje nad človeške misli in strasti. Samostansko zemljo bo v novi Rusiji zadela pač ista usoda kakor druga veleposestva. Ni si mogoče misliti, da bo država prepustila „vzgojno, socialno, karitativno in izobraževalno delo“ samostanom. Vprašanje je tudi, ali bodo katoliški samostani lahko še zanaprej izdelovali razno blago, prodajali bonbone in sir, importirali čaj in kakao, kakor se to še sedaj marsikje godi.

Grivec vidi v ruskih demokratičnih težnjah, ki se hočejo uveljaviti v cerkvi, n. pr. v udeležbi ljudskih zastopnikov pri volitvi župnika in oskrbi cerkvenega premoženja, le prezbitterijanstvo

(34). Njemu je to nezakonito vsiljevanje, dogmi protivno krajšanje pravic redne cerkvene oblasti in učenitva. Kljub temu bo prišlo versko gibanje ruske inteligence, pri Grivcu omenjeno na str. 105, gotovo do spoznanja, da mora cerkev obstoječo socialno krivico zmanjšati, ne pa povečati. To je cerkev dolžna v moralnem oziru n. pr. vsakemu nezakonskemu otroku, ki doslej ni smel nositi očetovega imena. V materijalnem oziru pa je cerkev to dolžna n. pr. vsakemu župniku, ki je na Ruskem doslej bil brez plače v gotovini in vsled tega več ali manj navezan na nabiranje v cerkvi in plačila za svoja pota k bolniku, novorojenčku i. t. d., kar je povzročilo mnogo neprilike med njim in farani. Do zdaj so bile v Rusiji vse bolj ugledne cerkvene službe — škofovstvo, vodstvo duhovnih semenišč — izključni privilegij redovnikov. Svetski oženjeni duhovščini je bila pot k višjim službam zaprta. Vsled tega razmerje med obema grupama ni bilo baš prijazno; vse to razlaga Grivec na str. 67—68. Pristaši cerkvene reforme, dodam jaz, so na Ruskem deloma za to, da se naj škofje izbirajo iz starejših svetnih duhovnikov, ki bi bili bolj poklicani za reševanje administrativnih ali težavnih življenjskih zadev (razporoka!), nego samotari menihi. Ali bo Grivec temu pritrnil? S tem bi dobili samo obnovljeno stanje apostolskih časov, ko se je učilo: „postavite za škofa le takega, ki je dobro odgojil svoje otroke.“ To bi bil potem slučaj, v katerem bi se dalo premagati vzajemno nasprotje. — Dalje morajo sedaj ruski duhovniki — beseda „pop“, ki jo rabi Grivec, je tudi v ruščini žaljiva! — biti oženjeni, oženiti pa se smejo samo enkrat. Ako umre duhovniku žena in mu zapusti kopico malih otrok, kaj mu preostaja? Oženiti se ne sme več, vzame si torej kako oskrbnico ali kuharico, ki naj gleda na sirote. Komur je za ugled duhovništva, bo hotel, da se v takih slučajih dovoli zopetna ženitev. Cerkev pa opozarja na apostolove besede: „postavite za svečenika moža ene žene!“ — in Grivec ji bo pritrjeval! To je zopet slučaj, v katerem ne bodo nobeni moralni pomiselki omehčali doslednega dogmatičnega stališča. Za Grivca ni mogoč kompromis s takim „mlačnim krščanstvom“, z grešnim „modernizmom“, pri katerem „se verska resnica ravna po ljudstvu in je zavest in vest edino versko merilo (45)“. Ti dve stališči se ne dasta zediniti. Omeniti moram samo, da slika ruskega cerkvenega življenja v ruski pravoslavni luči, ki nam jo poda Grivec (66), govori pred vsem le o iskrenosti ruskega samobičanja in hrepenenja po obnovljenju.

Tudi katoliškim razmeram bi se dalo očitati marsikaj. Grivcu ugaja strpnost ruske cerkve (v primeru z grško 16, 27). Ako katoliška cerkev noče ostati osamljena, mora tudi nekoliko revidirati svoje stališče glede „modernih zmotnih idej (43).“ Sicer se bodo pravoslavni slej ko prej (kar je sicer manj naravno) bolj razumeli s protestanti in anglikani. (Prim. poročilo „Slovenca“ 4. I. 1919 o zbližanju angleške in srbske cerkve!)

Grivec povdarja, da delo za zedinjenje ne ostane brezuspešno tudi tedaj, če ne da takoj vidnih sadov. „Tudi v najbolj neugodnem slučaju bo to delo velike važnosti za napredek vere in kulture. Zapadni Slovani si bodo priborili ugled pri kulturnih narodih ter si zagotovili važno mesto v okviru katoliške cerkve. Krasno polje za samoodločbo, katero bi nam radi priznali vsi kulturni narodi. (Str. 115. Podčrtal pisatelj sam).“ — Bolj neposredna očitna zasluga knjige je obilno gradivo, jasni in razmeroma podrobni pregled moderne ruske, na Vladimiru Solovjevu sloneče mistike in zanesljive podobe iz verskega življenja preprostega ljudstva. Netočna pa je trditev, da pravoslavje nima samostojne filozofije in apologetike (102); tukaj bi opozoril samo na knjigo profesorja troicko-sergijske akademije Florinskega „Stolp i utverždenije istiny. V Moskvi, 1914.“

Grivcu samemu je jasno, da sedaj „povsod zmagujejo moderne demokratične in ustavne ideje (102).“ Ali bo torej cerkev lahko ohranila „tesno zvezo z verskim življenjem ljudstva (65)“, ako se bo tem idejam stavila zoper? Ali ji bo mogoče „boriti se z modernim brezverstvom, odbijati napade na vero in cerkev ter tekrovati z napredujočo svetno znanostjo in izobrazbo (111)“, ako se bo venomer le upirala in bo versko življenje še bolj ko zdaj (v Rusiji, n. pr.) šlo mimo cerkve? Moje mnenje, mnenje pravoslavnega Rusa, sicer ne duhovnika, je, da bo cerkev zgubila na ugledu in vplivu, če bo ovirala demokratičen verski razvoj. Tega prepričanja mi ne narekuje kako sovraštvo do katolištva, temveč ljubezen do domače cerkve. Upam, da bo Grivec to spoznal in me razumel, ako končam z znanimi apostolovimi besedami: „Ali ne veste, da okisa malo drožje celo testo? Očistite torej staro drožje, da postanete novo testo (I Kor, 5, 6—8).“

Ivan Zorec:

Za doto.

(Konec.)

Brnad se je resno trudil in ubijal za doto. Vselej, ko je dobil dnevnik, je spuščal svetle kronice iz roke v roko in jih je ogledoval. Naposled jih je potisnil v žep in je grebel po njih, da so žvenketale s srebrnim zvokom.

„Toliko za kuharja, toliko za to in za to — no, drugo za doto,“ je računal.

Sam sebi se je zdel dober in preudaren. Dolgi računi pa so ga utrudili, da je postal močno žejen in je moral stopiti v kantino. Samo toliko, da bi si sapo zamehuril. In začel je piti v globokih požirkih in prepevati kvante, katerim se je sam smejal, če se ni hotel kdo drugi obreginiti obnje. Ves božji dan je pil in veseljačil, in ko se je zbudil, se je strahoma potipal po žepu, ker je čutil preklicano sitno žejo. Pil je vnovič, drugi dan ga ni bilo na delo.

Ko se je iztreznil, ni bilo kronic.

„E, kaj! Saj je človek samo enkrat na svetu,“ se je malomarno pomiril.

Ko pa je spet prišel podjetnikov blagajnik, je Brnad komaj dočakal, da je spravil denar. Pa je bil spet dva dni pijan.

Seveda je dobro vedel, da tako ne bo z doto nič. To spoznanje ga je tiščalo in dušilo, da je bil na ves svet jezen in godrnjav. Kaj bi on maral, če bi se zgodilo čudo, da bi mu dobri duhovi pokazali zakopane zaklade! Odkopat bi jih šel, pa če jih stražijo vsi zmaji in hudobci. Zakaj dota mora biti, pa je!

In tako se je nekoč hudo zamislil med delom. Na lopato naslonjen je gledal predse, dolgo je bulil v tla, in nadzornik ga je pokaral. Brnada so se naježili zmršeni brki in se je vzdramil. Lopata mu je padla iz rok, vse je popustil in je šel odločne volje.

„Za sveto ime božje: — nikoli ne spravim dote skupaj, to že vidim. Samo tako, kakor sem namenil, jo dobim na lahek in gotov način.“

Oprezno je legel v goščo ob cesti. S komolci je podprl debelo glavo in je prisluškoval. Kakor lovec je lovil vsak šum, da

bi morda slišal korake. In ko se mu je zazdelo, da sliši hojo, se je po vseh štirih splazil do roba ceste in je odrinil bodičje, da bi vse videl.

Po cesti je gosposko drobil podjetnikov blagajnik in strašno veliko denarja je moral imeti. Brnadu se je ustavilo srce, kri mu je napela žile na vratu in na čelu. Oči so se mu posvetile kakor zveri, ki tiho prestavlja šape, da bi v prožnem skoku zajela svoj plen. Sključeno je pokleknil in čudna tesnoba ga je grabila in davila v grlu, da mu je sapa zastajala.

Blagajnik je brezskrbno prižvižgljal veselo pesem prav vstric Brnada, ki se je kleče oprl na roke in ga je gledal. Doto je odžvižgljala, on je pa še zmerom klečal in je bil ves blede. Z obema rokama si je posegel po visokem čelu v redke lase in vzdihnil skoraj med solzami:

„O, mamka božja z Zaplaza — kaj sem za božjo voljo vendar mislil! Bog oče, ki si v nebesih, odpusti mi, skesanemu revežu!“

Tako se je Brnad obtoževal in reševal izkušnjavca, ki mu ni dal miru.

Ampak hudobec ga je poščegetal in polno mošnjo denarja mu je pomolil pod rdeči nos.

„O, Brnad, ti šlevasti Brnad! Kje imaš pa doto za ljubo hčer? Kar zaslužiš, ti vzame žeja, prilike pa, ki se ti je ponujala sama in tako lepo, nisi znal prijeti, nisi znal obrniti v prid svoji dobri Matildki. Kaj bo, šlevasti Brnad, če ostaneš taka šema?“

„Jezus, Marija in sveti Jožef,“ je ječal Brnad in ni vedel, ali naj se veseli ali togoti, da ni storil hudodelstva.

„In taka reva je Matildka,“ je zbadal izkušnjavec. „Nikogar nima, ki bi ji storil dobro!“

Brnad se je držal za senci, dve veliki solzi sta polzeli v kosmato lice.

Prekrižal se je in je zahvalil angela varha, da ni storil, kar si je bil odločil v prešernosti in obupa polni uri izkušnjavčevi.

Počasi je vstal, odpognil goščo in stopil na cesto. Stresujoča zona ga je prešinila, ko je pomislil, da bi zdajle lahko ležal blagajnik v plitvem obcestnem jarku, on pa bi s težko mošnjo dirjal po hosti naravnost v daljno dolino temeniško.

„Na, Matildka,“ bi dejal, „doto sem ti prinesel. Lepi denarci, otrok moj, prav jih obrni, saj veš, da jih ni lahko pridobiti.“

Matildka bi ga gledala z velikimi očmi in bi se smehljala.

„Oče, Bog vam povrni.“

Dozdaj mu še nikoli ni rekla „oče“. Samo „Brnad“ mu je rekla, kakor vsi drugi. S to besedo bi pa šel po širnem svetu in rajal bi vesel in dobre volje. Še v jarku, kjer bi počenila smrt nanj, bi se nasmehnil:

„Kakor sem bil neroden in zmerom žejen, hčer sem pa le preskrbel!“

V takih mislih se kopajoč je prispel spet do svoje delavske skupine. Ko je zagledal blagajnika, se je zdrznil, in vsa lepa slika, ki ga je ravnokar omamljala, je otemnela pred obteženo vestjo. Roke so se mu malomarno pobesile, neka skoro udana odpoved mu je ožela vse dušne sile. Vse dosedanje brezskrbno veseljaško življenje se mu je šegavo posmejalo iz daljne daljine, zelena temeniška dolina mu je prijazno pokimala:

„Kaj tavaš tod, Brnadek — ali ti nisem dajala zvesto jesti in piti in počitka in ljubezni in vsega, česar ti je bilo treba? Prva skrb, ki si si jo naprtil v uri pijane ničemernosti, ti je zbudila lakomnost; malo je manjkalo, pa bi bil storil še hudodelstvo.“

Bil je v zadregi in ni vedel, kam bi stopil. Misli, okopane v domovini in očiščene v skritem kesanju, ga niso hotele zapustiti. Inako se mu je storilo in stožilo po Temenici in veseli in šumni krčmi v rebri. Toda kaj bi doma, ko pa je reven in ubog, da mora trpeti lakoto in žejo, vse nenasitne želje in pohlep pa brskajo po zlatu in bogastvu. — Drsajočih korakov se je trudno približal polirju. Blagajnik je že izplačeval, polir je izkliceval imena; tudi njega je pozval.

Zamišljen je potisnil roko v žep, kronice so poskočile in so se prijele prstov. Začel je nehote računati, koliko bi spravil. Čimbolj je števili, tem manjši je ostajal prihranek. Misli so se mu vse trudne zmedle, strašno žejen in hudo otožen je postal.

Počasi je šel proti krčmi, težka vest mu je ustavljala noge.

Ko se je potolažil in prespal, ni bilo ne prihrankov, ne drobiža za sproti. Samo truden in onemogel je bil in je strahoma zaslutil, da ga lovi starost. Slab in betežen je bil po vsaki pijanosti, da se je začel bati prihodnosti, ki je ni mogel poznati, ni znal zamisliti, tudi hotel ne.

Ves v skrbeh in močno žejen je hodil na delo. Sredi zamahljaja s težko rovnico so popustile krepke mišice, da je okorno orodje slabotno in brezuspešno kavsnilo v prhka tla. Za pol koraka je prestopil in se je naslonil ob gladko toporišče, glava

mu je kinknila na prsi. Zbal se je svojih malodušnih misli, kri mu je zaplula po žilah, neka togotna moč ga je začela opijati, z vso silo je poprijel težko rovnico in je kopal in udrihal, da se je skoro svetilo pod ljutimi udarci. —

Zdaj pa se je zgodila prav posebna reč.

Izpodkopujejo in izpodkopujejo takole neko popoldne velik kos zemlje, da bi jo z veliko zagvozdo z vrha doli odtrgali in si prihranili zamudno odkopavanje. Ko je bil izpodkop zadosti širok in globok, in je bilo vse pripravljeno, bi se morali delavci urno umakniti. Na polirjev klic so odskočili vsi, enega pa je ujela težka plast in ga je podsula.

V strahu in obupu so kriknili, Brnad se je stresel in ni spravil glasu iz sebe. Ves bled je spustil orodje iz rok in se je zakadil v podsip. Z golimi rokami se je lotil rešilnega odkopavanja, da je s peskom pomešana prst letela daleč na obe strani. Kakor krt s prednjima lopatastima nožicama je delal močni Brnad s širokimi in kosmatimi rokami; kakor razdražena doječa psica je zarenčal, ko so hoteli nekateri pomagati z lopatami in rovnicami.

„Ali norite, zverine? Proč z orodjem —!“ In hlastnil je po prvem, ki ga je dosegel, in ga je vrgel, da se je prekopicnil po rebri.

Še živega in skoraj nepoškodovanega je odkopal silni mož ponesrečenega siromaka. Vzel ga je v naročje in ga je položil na trato. Tu pa se mu je stemnilo pred očmi, počenil je in je nezavesten padel kraj rešenca. Daleč od sebe je vrgel roke, opraskane in obtolčene, vse prstene in zatekle; izpod nohtov mu je curljala kri.

„Kaj takega še nikoli. Take nečloveške moči še nisem videl,“ je dejal polir in je odpel srajco Brnadu. Kosmate prsi so počasi hrople in se visoko dvigale.

Ko sta se Brnad in ponesrečenec zavedla, je polir obema molče stisnil roko. Vsi so svečano molčali, ponesrečenec in rešitelj sta začudeno gledala okoli sebe. Polir ju je tolažil, kakor je vedel in znal. Pokleknil je k njima, v očeh mu je bilo mokro.

Tudi podjetnik je slišal o vrlem Brnadu in je prišel k delavcem.

„Brnad, vrl mož ste, dajte mi roko,“ je dejal gospod in je objel njegovo trdo desnico s svojo mehko roko.

„E, saj ni bilo nič posebnega. Tudi mene so nekoč že tako izkopali,“ se je branil Brnad v zadregi zaradi gorke in glasne pohvale.

„Čast, komur čast! — Delavci,“ se je obrnil podjetnik do množice, „ta mož je rešil človeka, majhnim otrokom očeta. Klobuk doli pred takim junakom!“

Podjetnik se je res odkril, vsi delavci so sklonili glave, v očeh jim je igrala ginjenost. —

„Brnad,“ je dejal podjetnik. „Da se odpočijete, vam dam teden dni dopusta; dnina vam teče kakor doslej.“

„O, saj ni treba, gospod! Hvala, ali brez dela si ne upam biti.“

„Zakaj ne?“

„Hraniti moram za hčer. Ali, če bi bil brez dela, bi vse šlo, vidite.“

„Nič se ne bojte. Tole sem vam namenil; le spravite!“
V roko mu je tiščal nekaj prav velikih bankovcev.

Brnada so se zaiskrile oči, denarja se ni hotel dotekniti. V lice je bil rdeč.

„Nisem zaslužil, tega denarja ne morem sprejeti,“ je ugovarjal in skril roke na hrbtu.

„Ne, ne Brnad! Kaj bi tako? Ta denar je vaš, in vse drugo je dobro,“ ga je pregovoril, da je vzel.

Brnad sam ni vedel, ali bi se veselil, ali sramoval visoke nagrade.

„Skoraj cela dota!“

Neskončno ponosne misli so privasovale.

Posest tolikega denarja, kakor ga ni še imel skupaj, ga je kar izpremenila. Delal je pridno in molče, zmerom zatopljen v razkošne misli. Kakor da bi bil naenkrat premagal svojo staro pijansko strast, ni več pil toliko. Skoparil je, kar se je dalo. In kadar je dolagal čednemu kupčku hčerine dote nekaj kronic, so se mu radostnega razburjenja tresle nerodne roke, ker je videl, da bo dota njegovemu in njenemu stanu primerna.

„Naj le da vsak oče, ki je sam berač, svojemu otroku toliko, pa bo marsikaj drugače na svetu,“ se je bahal v ponosnih mislih. In nobena postava me ne veže in ne sili. Matildki sem Skobčev Brnad in pijanec, ki ničesar nima — doto ji pa le dam!“

Razkoračene volje je samozavestno dvignil glavo.

„Mi smo mi,“ je dejal in stopil v krčmo, ker tam se da šele prav praznovati veselje in vse.

„Koliko: četrтинко?“ je zapeljeval krčmar.

„Samo pol osminke, nič več,“ se je uprl poboljšani Brnad in je vrgel vase tisti strup in pobegnil, da ga ni premagal izkušnjavec.

V daljne misli zakopan poseda Brnad v lepih poletnih večerih pred barako ali pa zleknjen leži v travi in gleda v zvezde. Srce se mu igra z nežnimi spomini davne mladosti. Natanko tako so mu šegavo mežikale te drobne lučke, ko je mlad in srborit lazil od dekleta do dekleta, klobuk postrani, gorko kri v krepkih udih, s krepelcem v roki. Vse tisto ozvezdje kakor doma se razpenja nad njim. Tu je rimska cesta, šmarni križ in veliki voz, tamle večernica in tista zvezda, ki je rajnka Matilda dejala, da je njena in ki se ob njeni smrti gotovo zato ni utrnila, da ima še Matildka to lepo dediščino, on pa spomin in opomin. Glej, vse to vidi, tudi tiste lahke, tanke, prav posebne otožnosti polne megle odevajo pokrajino. In vendar se mu zdi vse drugače in tuje, nego je doma.

Gleda, gleda Brnad, in bolestno hrepenenje po domači dolini in krčmi v rebri mu potrka na otožno srce.

„Tu še žganje ni kaj prida! Da bi jih pocitral sam rogati hudič vse krčmarske rokomavhe, ki dobri kapljici brezbožno dolivajo dežja in vode!“

Tako se Brnad pekli s svojimi premiselki in ubija s trdim delom, dokler se mu ne zazdi, da je napočil njegov dan, ko vse, kar ima, lepo spravi v bisago in se napoti s svojo drenovo grčavko iz domačega grmovja v toliko zaželjeno dolino. Še napiti se ne utegne, tako se mu mudi.

Lepo vsoto denarja pri sebi, ponosno zavest v srcu, da se vrača kakor se ni še nikoli, čvrsto koraka Brnad po široki beli cesti proti jugu. Avgustovo solnce kar žge, da se mu znoji veseli obraz. Dozorelo žito pošumeva na prekrasno obdelanem polju. Seno se bahato kopiči v visoke kopice. Kmet vozi težko naložene vozove in poje grgrajočo tujo pesem, ki se Brnada ne more prijeti. Tam je skupina mladih ljudi, ki pokajo tobak iz debelih pip, dekleta v kratkih krilih in s slamniki na glavi se zaganjajo v kopo sena, da ga naložijo v košati voz. Vsem sije zdravje iz oči, na obrazih se jim smeje mladost.

„Dobro živijo tukaj, to je res. Ampak lepše pa živimo pri nas. Nikjer na svetu nisem slišal peti, kakor zapoje naši fantje, ko gredo k dekletom v vas.“

Tako premišlja Brnad, ki nosi ljubezen v srcu in hrepenenje po domu. Ljub je domek, čeprav ga je za en sam bobek!

Takrat je bilo potovanje posebna reč, ki je mladi svet ne pozna več. Zdaj pa je tako, da plačš par revnih kronic pa

predrdaš nagloma celo deželo kar od konca do konca. Na bele ceste in poezijo obcestnega življenja mislijo samo še prav stari ljudje, ki so gledali šumno in bahato življenje obcestnih krčem. Kdo zna danes še pokati z bičem, kakor so pikapokali veseli vozniki?

Kakor je bila pot daljna, Brnadu ni bilo dolgčas. V vsaki obcestni premnogi krčmi ga je vriskajoče pozdravljalo razkošno življenje. In ker se je od krčme do krčme vpehoval, je počival pod zeleno vejico in se je večkrat tako utrudil, da ni mogel naprej. Prestrašen je spoznal, da se dotica močno topi.

Čim bližje je bil domu, tem lažji je bil mošnjiček. Da bi si umiril očitane sitne vesti, je še bolj nalival vase. A ko se mu je zazdelo, da se v daljavi vidijo že znane domače gore, zavite v tanko modrikasto meglo, je dotica izginila. Samo strahovit kes in bes pa žgoča žeja so mu ostali.

Za zadnje denarje se je junaško napil v bližini, odkoder je že prepoznaval ljudi. Pijan in razkoračen je prihrumel v zahrepenjeno dolino domačega veselja. Prva jesen je bogato razsipavala po rodovitni deželi. Na široko znana temeniška goved se je pasla po rebri in na pokošenih travnikih. Pastirji so peli in pekli krompir in turščico in ukali, da so zažgozele še rdečekrile pastirice.

Sence so se zdaljševale in raztegovale, ko je Brnad dospel na klanec, pogledal in se oddihnil.

„E, kar je, to je. Bog je dal, Bog je vzel. Bo že kako! Samo malo se odpočijem doma.“

Tam na onem potlačenem griču čepi Grm, bele hišice prijazno mežikajo skozi goste sadne vrtove, proti nebu se dviga tenak šteber dima, ki se v višini razliva v komaj vidno meglico — a tistale bela pikica za vasjo je Matildkin dom. V ozadju in okoli in okoli pa šumi hrastova hosta, iz katere se vije tu in tam košata in vitka smreka. Za hosto žubori Temenica, zeleni dolinica, ki ji enake ni videl nikjer na širnem svetu. O, vse je kakor pisan šopek, da bi ga človek utrgal in si ga pripel za klobuk in bi zaukal in se v sreči in ljubezni razjokal!

Na ves svoj kes in obup je pozabil in se je zaletel, da je kar padel v žganjarno v rebri. Neža in žganjarji so ostrmeli in so se zasmejali:

„Brnad, kaj si res ti? Kje imaš pa doto?“

„Tam, kjer imate vi svoje dolge jezike! — Neža, ti pa nikar tako ne glej, saj te nisem prišel snubit. Žganja daj brž!“

„Saj bi te rada vzela, ker vem, da si petičen. Pa ti si prebogat in me gotovo nočeš.“

Kar je dobil, je brž popil in se je ogledal po beznici. Žganjari so se smejali in se norčevali iz Brnada.

„Brnad, nekaj grabljišč in toporišč mi je treba. Kaj bo, ko ti teh stvari ne misliš več delati?“

„Meni se je pa gnojni koš nekaj razjezdil, pa mi ga nima kdo zaplesti.“

„Moja stara ne more podkuriti, odkar ni bilo Brnada, da bi ji trsak nacepil.“

Brnad je poslušal in se je togote kar tresel. Ali kaj je hotel? V žepu ni imel cesarske pravice, žejen pa je bil, a jutri se mora že česa lotiti, da ne bi trpel še lakote.

„Zdaj bo Brnada kakor v malih nebesih. Hčer bo lepo in dobro omožil, odštel ji bo doto, za starega pojde v hišo in kot si izgovori.“

„I, kakopak, vsak oče mora doto dajati. Nekateri več, drugi manj. Oče je oče, pa je mir besedi!“

„Bravo da!“

Vse to je moral poslušati Brnad. Zdaj je šele prav začel spoznavati svoje zmote. Najraje bi bil pobegnil ali pa se stepel z vsemi, kolikor jih je bilo. Ravno je mislil zadivjati, ko vstopi mlinar Matija.

„Oče Brnad, poglej ga no, saj je res naš Brnad! Kako pa je bilo tam, kjer si bil?“

„Ti, Matija, jaz nisem oče, ampak šema! Nikar me ne draži, da se kaj ne razvnamem. Sedi, za pijačo daj, če si kaj več prida kakor pa jaz!“

„Saj vidim, kako je. Le pijva, da boš lažje govoril, če boš hotel.“

„Veš, zdaj pa res ne vem, kaj bi. Ali bi spet šel v kako drugo stran, da bi bil morda pametnejši; ali bi se potegnil na prvo vejo, da bi bilo vsega konec.“

„Kaj boš po svetu! Krčme so tudi tam, kjer te še ni bilo. Obesiš se pa že še kdaj pozneje lahko. Za zdaj pa bodi samo Brnad, očetovstvo pa pusti, da se drugi ubijajo s tem, ki so bolji ali pa slabši kakor si ti.“

„Saj res, kar napijva se, Matija!“

„Prej bi pa morda šla malo pogledat Matildko. Kaj misliš, Brnadek?“

„Saj bi šel, pa me je sram, in hudo se mi zdi, da pridem praznih rok. Da bi vsaj ne bil obetal te sakramihelske dote, neumne!“

„Kaj bi tisto: — enkrat vendarle moraš pred njene oči. Bolje preje nego kasneje.“

„Pa pojdiva v imenu božjem. Samo plačaj, da Neža ne bo rohnela.“

Matildka je zardela in prebledela, ko sta vstopila žganjarska bratca. Škarje so ji padle pod mizo, in malo je manjkalo, da se še vrezala ni, tako so se ji zatresle roke.

„Vi, Brnad, praga moje hiše ne prestopajte več! Kaj ste se hvalili s tisto prismojeno doto? Vsa fara se mi zdaj smeje!“

„Matildka, otrok moj, Bog v nebesih ve, da sem prav mislil, ali ...“ Brnada so se usule solze, da ni mogel dalje.

Matija se je v zadregi zagledal skozi okno.

Matildka je skomizgnila z ramami in je pobrala škarje.

„Tu se ni treba kisati,“ je dejala.

Brnad je ihteč zapustil belo Matildkino hišico. Matija je tiho žvižgal ob njegovi strani:

„Ali si videl, Matija, kako me je pognala?“ je dejal in je sedel na mejnik. „Oče —, samo enkrat bi bil rad slišal iz njenih ust to edino besedo!“

Tiščal je glavo v dlani in mrmral: „Tega ne prebolim; vidim, da ne.“

Počasi je vstal in potegnil z rokavom preko oči.

Na križpotu sta se ločila.

Matija je šel v mlin, Brnad pa v žganjarno.

Neža se ga je usmilila in mu je dala na vero toliko, da je omagal in zdrknil pod klop, odkoder ga je potem zavlekla pod kap.

V spanju je glasno smrčal in težko sanjal o svoji pasijonski poti, na kateri je tolikrat padel pod križem svojega zgubljenega življenja.

„Matildka —, oče, kakšen oče —,“ je godrnjal vso noč in še je prebudil šele, ko ga je dodobra prepeklo jutranje solnce.

Ivan Albreht:

Cilka.

(Konec.)

VII.

Življenje v podstrešju se je razpletlo v omotično sladkost. Cilka je prebolela hrup občutij, ki so jo bila za trenotek premagala — in je objela svoje nove sanje — Frica. Izpočetka ni mogla razumeti matere, ki je tako brzo izpremenila svoje misli — pozneje pa se ni več ukvarjala s tem.

Fric je ostajal mnogo doma. In na večer, ko je pospala družina, sta ždela v kuhinji.

„Malo si ga pa vendar imela rada, tistega Andreja?“

Cilka se je nasmejala v izogibanju:

„Čemu?“

Frica je dražila negotovost minulosti.

„Kakor golobica si, ti moja sladka rožica,“ je hotel izvabiti izpoved z laskanjem. Cilka ni spoznala namere in se je vsesala s poljubom v njegova usta. Dvoje teles je zagorelo v vročini noči — —

Ko je dekle omamljeno zbežalo v sobo, je začutilo misel na objem Fričevih rok kakor žgoč oklep. Otrok je klical nazaj v tisti čas, ki ga je delilo komaj par hipov od navzočega trenutka — toda zaman! Nikjer ni bilo opore, kamor bi mogla stopiti noga nazaj . . . Cilka se je ihte skručila v postelji in solze so ji izpirale lica. Bolest in bolečina sta jo žgali v prsih, da ji je zastajalo dihanje. Kraj nje je stal Andrej:

„Kdo je trgal, Cilka?“

Noč je bila kakor živa povest pekla . . . Ko pa je z jutrom vstalo življenje, je vstala tudi Cilka in je iskala razvedrila v delu. Kakor jegulja se je sukala semtertja in opravlki so ginevali pod njenimi rokami.

„Se mi še prevzdigneš,“ je svarila mati. Toda Cilka je hitela, je delala in se je sukala, da je lil znoj po belem čelu. In znojni tok je izpral kes in očitke.

Izpočetka ni mogla pogledati Frica. Vselej, kadarkoli sta se slučajno srečala njuna pogleda, je povabila oči in je vztrepetala. V pasji natančnosti je čula besede:

„Včeraj žena, danes sestra —“

In zastudil se ji je on, ki ga je ljubila — in še sama pred seboj je občutila stud. S časom pa se je vrnil mir in v misli in v sanje je dahnila prešernost mladosti. Večer za večerom sta sedela s Fricem v kuhinji in Cilka ni čula nikdar, kako je fant modroval, kadar je ona odšla v sobo.

„Bedak, kdor bi se lovil okrog za satovjem, če se mu cedi doma med!“

V sobi je med tem blagrovala mati:

„Stokrat srečna si, deklina —“

Omamljena od strasti in slasti, ki jo je uživala, omotena od pestrih sanj, ki je živela v njih, je poslušala besede in se je čudila materini modrosti. Vsa nestalna in plaha je obžalovala vsako besedo in misel, ki je bila kedaj naperjena proti materinim ukrepom. Večer za večerom sta kovali z materjo načrte, kako oskrbita vse, česar je treba nevesti . . .

Medtem je prišla Velika noč in Magdino pismo, ki je vabilo Cilko na izlet. Mnogokrat misli na znanko in dolgčas ji je po njej — tako je pisala Magda. Cilka je pokazala pismo materi in Meta je bila vesela:

„Pojdi! Je itak dobro zate, da prideš malo na zrak — sicer bi se te utegnilo zopet lotiti —“

Dekle ni bilo v prvem hipu nič kaj zavzeto za predlog. Polagoma pa je začela mikati misel, kako se postavi pred znanko — izgubljenko ona — nevesta!

„Poglej,“ je pokazala zvečer pismo Fricu. „Ali greš?“

Fant je prebral in je bil zadovoljen.

„V Mariatrust,“ je kimal pritrjevalno in je razsodil zase:

„Dobršen kos poti pelje po gozdu — — —“

V nedeljo je čakala Magda na dogovorjenem kraju. Elegantna in razkošna je hodila po tlaku in ž njo mlad gospod in dama krasnih let. Ko je ugledala Cilko s Fricem, jima je stopila nasproti.

„Moj ženin,“ je pojasnila Cilka s ponosnim povdarkom. Magda pa se je nasmehnila in je premerila drugega za drugim s stisnjenim, nagajivim pogledom. Gospod se je naklonil došlima in je predstavil sebe in damo z nerazločno mrmranimi besedami . . .

Med potjo je iskala Magda samote s Cilko.

„Si se hitro opogumila,“ ji je pošepetala mimogrede.

Cilka je postala:

„Saj je ženin —“

„Mhm! — Tudi meni gre zdaj izborna. Imam svoje domovanje, družabnico — tale možiček je pa moj — zlati teliček —“

Cilka je začutila razdaljo med seboj in med znanko in se je začela ogibati. Venomer je iskala bližine Fričeve in je trdno sklepala, da nikdar več ne pojde na Magdine limanice —

Hilmteich so že imeli za seboj in med smehom in šalami so šli skozi gozd. Od časa do časa se je zazdelo Cilki, da ogleduje Fric Magdo s pogledi, ki ne veljajo znanki. Toda Magdine brezbržne kretnje, njen smeh in njeno gostoleče besedičenje je pregnalo dvome.

Ko so dospeli do kraja, so zavili v gostilno kraj cerkve. Vsled zgodnjega časa so bile sobe skoro docela prazne. Nekaj parčkov je gostolelo po kotih, toda vse bolj tiho in mirno, tako da je planila nova družba v sobo kakor val.

Med gospodom, ki je bil z Magdo — in med Fricem je vstala tekma. Jedi in vina so romala na mizo in Cilka je vedno bolj občudovala Magdine pivske zmožnosti. Polagoma so stopile besede iz mej in poglede so spremljale drzne, iskajoče kretnje.

Cilka je ogledovala in opazovala, dokler ji ni začelo vino jemati razsodnosti. Ko so odhajali, se ji je zdelo vse kakor v snu. In kakor v snu je čula v cestni železnici Magdino šepetanje:

„V časopis dam zate, boš videla, kaj je izpremema —“

Cilka ni zanikala in ni pritrdila. Sploh ni videla ničesar in ni slišala ničesar, dokler niso prispeli v mesto. Tam se je oprijela Frica in je šla z njimi proti Eggenbergu. Mesto je bilo mirno in mrtvo in Cilka sama je bila mirna in mrtva, nezmožna razločne misli. Šele v Eggenbergu se je osvežila:

„Kako ti je ugajalo, ljubček?“

Fric jo je pogledal z zmedenim pogledom in jo je privil k sebi. Bil je poln žgočih misli na Magdo. Cilka pa je veselo stopicala poleg njega, vzradoščena in zadovoljna v zavesti, da sta zopet sama ...

Doma ju je sprejela mati. Hitela je z vljudnostjo in s postrežbo in prašanje je jemalo odgovor prašanju ...

V sobi je premotrila Cilko:

„Tako si bleđa! Če bi bilo njemu prav, bi šla zopet malo domov, kaj?“

„Mu pa rečem —“

Samo s pogledom se je moglo dekle zahvaliti za skrb, tako ga je mučil spanec. Mati pa je premišljevala v radostnem pričakovanju hčerine nepopisne sreče.

„Človek mora seči za kruhom,“ se je opravičila pred očitki, ki so jih vzbujale misli na Gregorinovino. Vendar ji je bilo malce tesno in neprijetne sanje so jo mučile vso dolgo noč . . .

Zjutraj se je razgledala Cilka po dogodkih minulega dne in je hitela k Fricu, da bi mu razodela Magdino prešerno početje — Fant je še spal, ko je prišla k postelji. Pričela ga je dramiti; ko pa je pogledal, se je zdrznil in je med prvim ugotovil dejstvo:

„Magda je naravnost očarljiva —“

„Seve —“ je pritrdila Cilka in se je takoj umaknila v sobo.

Misel je klicala Andreja, je klela Magdo in njo samo in njeno radovednost. Dvomi so vstajali in so žgali, da je začelo kljuvati in bosti po glavi.

„Danes žena, jutri sestra —“

Ves dan je molčala in ves dan se ni ozrla po Fricu. Ko je hotel popoldne ž njo v okolico, se je ubranila z izmišljenim izgovorom — — —

Zvečer je bil pomočnik čemereren in je priganjal k počitku.

Ko pa je Cilka hotela oditi z drugimi v sobo, jo je pridržal pri sebi. Hotel je uveljaviti svoje pravice, toda dekle se ga je otreslo in je siknilo zaničljivo:

„Magda je čarobna ženska!

V tem je izginilo v sobo. Fric je strmel za njim, je tlesknil z jezikom in je zamomljal polglasno hrapavo besedo zakotnih ulic —

Tako je minil drugi in tretji dan in Fricu je bilo že dolgčas. Hotel je nazaj na svojo lastnino in je prišel izjemoma opoldne domov. Bil je to čas, ko je nesla mati možu kosilo in se je deca igrala v sobi, tako da je bila Cilka sama s svojo žalostjo v kuhinji. V rokah je držala šop pisem, ponudb, ki jih je poslala Magda za njo.

„Si doma, dušica?! Saj nisi več jezna, srček moj ljubi, kaj?“ se je dobrikal Fric.

Cilka je občutila glas kakor bič in ni imela toliko moči, da bi se mogla ozreti v pomočnika.

„Magda je čudovita ženska! Veš, kaj je storila zame,“ je skušala s prisiljeno brezbriznostjo.

Fric je odprl usta in oči.

„V časopisu me je ponudila,“ se je zasmejalo dekle bolno. „Na izletu mi je že omenila zadnjič.“

Noge so se ji šibile in komaj se je s silo vzdrževala pokoncu.

„Kako — ne razumem,“ je stal pomočnik pred uganko in si ni upal stopiti k dekletu.

„Kako? Tako pač! Kdor pride, ta melje! — Osamela roža — me je krstila ta čarobna ženska!“

Fric je ugledal Cilkinе oči in je prebledel.

„In veš, kdo si je med drugimi želel samotnega cvetja“ — je jeknila Cilka in je vzela iz šopa Fričovo pismo s sliko. „Ali ga poznaš, tega mladega gospoda plemenite duše in blagega srca?“

Besede so zamirale v ihtenju in Fricu je bilo nerodno.

„Zdaj je konec medu,“ je pomislil nevoljno in se je okrenil proti vratom.

„Hast schon geglaubt, daß du mich schon am Strick führst, du Gans du, blöde, windische,“ je izjavil v visoki nemščini in je z grohotom odšel. Dekletovo telo se je zvilo pod tem silnim udarcem. Zasadila je zobe v spodnjo ustnico in je zastrmela v praznino.

Na stopnicah je srečal pomočnik mater Meto, ki ga je obsula z začudenjem:

„O — ste bili danes že opoldne doma?“

Fric je potisnil klobuk na oči in se je zatekel k laži:

„Sva imela nekaj važnega s Cilko — veste, zavoljo njene bolehnosti.“

Predno je mogla mati poizvedovati natančneje, je bil pomočnik že davno v pritličju. Zato je Meta tem bolj hitela v podstrešje. Ko je ugledala objokano hčer, je začela siliti vanjo:

„Kako sta se zmenila? Ali te pusti?“

„On“ — je siknilo dekle z izrazom zaničevanja v glasu.

„No, da, on — če te pusti domov?“

Cilka je spoznala položaj.

„Satan,“ je kriknila v mislih in je sovražno pogledala mater. Solza pa ni bilo več na njene oči.

„Čemu bi mi branil,“ je izjavila z nadihom miru — „saj sem mu pojasnila vse!“

„Oh, to je res zlat človek, čeprav ni domač,“ je vzkliknila Meta, a hči jo je pogledala kakor obstreljena. Mati je v radosti čutila le svoje misli in v teh veselih mislih je tolažila hčerko:

„Nič ne jokaj, saj se ne ločita za vedno! Saj vidiš, da je zate najboljše tako!“

Na Cilkina lica sta legli temno rdeči lisi in iz ust se je izrinil smeh.

„Res, najbolje,“ je ponovil glas kakor odmev. „Najbolje je tako, mamica moja“ — je planilo dekcle k materi in jo je dušilo z objemi. Vse telo je vztrepetavalo v vročičnih sunkih.

„Kdaj pa pojdeš,“ je poskrbela Meta.

„Še danes — kar pripravite,“ je zadrhtelo iz Cilke.

„Ali je rekel tako?“

„Seve,“ je odvrnilo dekcle in je venomer upiralo stekleni pogled na duri.

Mati je zavila nekaj perila in brašna in je izročila hčeri precejšen del svojih prihrankov:

„Da ne boš tako beraška —“

Dekcle se je zahvalilo s pogledom. Oči, rdeče in brez solz, so dolgo strmele v mater.

„Srečno!“

„Saj pride tako gotovo Fric na kolodvor,“ jo je spremila mati k cestni železnici. Ž njima so šli vsi najmlajši člani družine.

„Seve,“ je dahnila Cilka onemoglo in se je otožno ozrla po malih. Mati pa je slutila srečo in je rekla brezskrbno:

„Očeta že pozdravim — srečno! Pa kaj piši!“

Zvonec je opozoril in voz se je zgani. Cilka je še zamahnila z roko v slovo in je odšla v svet, v beli svet — in ni pisala nikoli več.

Pastúškin:

Bojevník.

Tri dni je bil poročen,
četrty v boj dodeljen,
tri leta vjet in ločen,
doma četrto vstreljen.

Avgust Žigon:

Prispevek k petdesetletnici.

(Dalje.)

VIII.

Nekako istočasno kakor Stritar, dva ali morda celo tri dni kesneje, je odgovoril tudi Jurčič Levstiku, — a ne o Glasniku kakor Stritar, ampak o takratnih ljubljanskih pretepih in njihovih posledicah. Poslal pa mu ni odgovora po pošti, ampak spet po privatnem selu, in sicer takrat po Šukljetu, ki je bil prišel 12. VI. z Dunaja v Ljubljano. Priložil je Jurčič pismu 5 listov nadaljevanja svoje povesti za „Mladiko“, z obljubo, da bo drugo sledilo „v enih dneh“, — sam ta dan brez vse slutnje torej, kaj prinesejo „Mladiki“ ravno od njegove strani najbližji dnevi!

Dragi prijatelj!

Tvoja zadnja dva pisma sem prejel.¹ Lepa hvala Ti, da si za Novice vabilo preskrbel. Jaz sem že davno mislil sam pisati tistemu Murniku,² pa nisem verjel da bi vzel, zastonj pa nerad moledovam. S „slov. Narodom“ sem se zdaj že malo sprijaznil in pisal bom več za listek.³ Politikovati pa ne mislim. Oglasiti se mislim med potom Tomšiču.⁴

Vprašaj kaj mislimo o tepeži na Ježici. Jaz pravim da ni prav pa da je po enej plati dobro. Dobro je da [se] naši ljudje enkrat vedo razloček ki je mej [u] nami in in⁵ onimi. Bojim se pa da bi ta surovost predaleč ne zašla. Potrjujejo me v tem insulti v Medvodah, o katerih sem v Pressi zadnje

¹ Namreč Levstikovi pismi z dne 5./6. in 6./6. 1868.; in sicer je prejel Jurčič prvo dne 6., a drugo dne 8. VI. (Gl. pošne pečate dunajske).

² Janez Murnik je bil takrat pri Novicah odgovorni urednik (poleg fiktivnega urednika dr. Bleiweisa); Jurčič odgovarja tu obvestilu Levstikovemu z dne 6. VI., ko najbrže še ni videl tam gori na Dunaju Novic samih, ki so šele 10. VI. prinesle tisto trivrstično notico o „Mladiki“; sicer bi tu pač ne imenoval tistih treh vrstic — „vabilo“.

³ Potrjuje nam ta stavek spet, da je res bila neka napetost, nekaka zamera med Jurčičem in Tomšičem, ki se je pa tu že spet izravnala.

⁴ Dostavek je ta pripomba k Jurčičevi napovedi v poslednjem listu njegovem (dne 18. V. 1868): „V drugej polovici junija pridem sam v Ljubljano“. Jurčič je bil torej tu še vedno iste misli ter ni potemtakem te dni (9.—11. VI.) še prav nič vedel, da pojde k „Narodu“ v Maribor.

⁵ Takó, pomotoma, v rokopisu pisma.

dni bral.¹ Malo sitno bo za našo deželjo, če bodo vsacega človeka, [kt] da [b] mu bo le suknja pod hrbtom opletala na cesti za slovenski pos vprašali. Kaj bodo potem tuji popotniki? Varovati se nam je slabega imena. To boš [pa] sam pritegnil, da je Gorenec sirov. Treba bi bilo pač take reči paralizovati tudi od slovenske strani. — Da so bili pa turnerji tepeni, tega sem bil vesel. Tepež je zmerom sirov, ali bodimo v mislih včasih tudi mladi, in mladost se rada tepe. — Ondan ko so bile tiste sokolske reči, bil sem jaz popolnoma zoper Sokole in zoper Kosto. Od ljudi v mestu, sosebno če so juristje (Križaj, Noli) zraven se sme drugačno obnašanje tirjati. Jaz jih toraj ne milujem da so bili obsojeni.² — Tudi menim da bi po enej strani ne škodilo,

¹ O tem članku dunajske „Presse“ (ddto. 29. V.) prim. „Novice“ 1868, list 23. (z dné 3. junija) na str. 186: „Stara dunajska ‚Presse‘ je v svojem 147. in 148. listu prinesla take ogromne pošasti, da se morajo rešiti na drugi, ne časnikarski poti.“ — In „Slov. Narod“ z dné 4. VI. 1868., šte. 27. (dopis „Iz Ljubljane 31. maja. A.): „Zoper nesramni vvodni članek stare ‚Presse“ od dne 29. t. m. (t. j.: m. maja 1868.) sklenil je odbor ‚Sokola‘ vložiti tiskarno tožbo, tudi gg. dr. Bleiweis in dr. Costa, ki sta osebno na svoji časti žaljena, mislita tožiti ta list.“ — Glej tudi odporno „Vabilo“: Novice 3. VI. 1868, list 23., str. 185; in Slov. Narod 6./VI. 1868., šte. 28.

² Jurčiču so tu na misli ljubljanski dogodki izza dni od 11. do 14. marca 1868.: kazenska razprava pred ljubljanskim sodiščem zoper nekatere Sokole zaradi javnega nasilja in težke telesne poškodbe. Leta 1867. so bili namreč šli v nedeljo 23. julija popoldne ljubljanski Sokoli za pogrebom poštnega uradnika Grmeka ter praznovali potem zvečer njegov spomin v gostilni. Po noči pa so domov gredé iz kavarne „Gnezda“ srečali na Glavnem trgu v Ljubljani nekateri izmed Sokolov neke turnerje, ki so se vračali z izleta (iz Rimskih toplic). „Ti pa niso naše vere!“ Izzivanje je rodilo prerivanje; odrezovali so jim želode s čepic, a pri tem so nekoga ranili z nožem v lice. Vzrastla je iz tega kazenska zadeva „Horak in drugovi“, ki je v takratnem časopisju dobila ime: „Pravda zaradi ponočnega hrupa lansko poletje na velicem trgu v Ljubljani“ ter kasneje kratkoma: „Sokolovska pravda“ („Sokolprocess“). Zapleten je bil v to pravdo ter nekaj v preiskavi tudi takratni ljubljanski župan in bivši predsednik „Južnega Sokola“ dr. Costa, ki je bil prišel (domov gredé iz gostilne v Čitalnici) slučajno na lice mesta med pretepom ter je neki turner bil stopil iz gneče predenj, češ: tako so mi razrezali čepo in lice. — In o teh dogodkih je torej „ondan“, kakor pravi Jurčič, t. j. šele 11. do 14. marca 1868., bila sodna obravnava. Natančni opis vseh dogodkov in pa te 4-dnevne razprave gl.: Laib.-Ztg. 1868., Nr. 60.—67. (od 12. do 21. III.). Pozno po noči so v soboto 14./III. 1868. razglasili obsodbo I. instance: izmed 11 zatožencev je dobil trg. pomočnik Eduard Horak 6 mesecev, trg. pomočnik Kajzel 2, re-servist Janez Križaj 5, jurist Jože Križaj 3 zapora; železn. diurnist Garbeis 1 mesec, krojač Železnikar 6 tednov, komij Val. Vidic 2 meseca; vsi drugi (absolv. jurist Nolli, stavec Sassenberg, komij Valenta, jurist Kham) so

če imajo kmete zdaj precej dolgo v preiskavi, zakaj potem izgubijo Nemci na deželi popolnoma kredit, kar je || je¹ zlasti zdaj dobro, ko moramo [po malem] lastnim ljudem oponirati.²

Stritar je Mazepo pustil. Koseskega bomo žagali drugo leto, ko bova sè Stritarjem svoj časopis imela.³ Cigale se je njemu nasproti — jaz ne vem ali sem ti že to pisal ali ne — popolnoma podal. Odgovoril je namreč na St. pismo prav prav pohlevno in ga je skoro za zamero prosil, rekši, da je pisal ono stvar v Novice „pod nekim upljivom“, da je „nagle krvi“ itd. Zato pa tudi Stritar nema več tacega veselja. Predober je. [v] Zdaj je v Vöslau, bei H. Kanitz im Hause d. Dr. Boué tjekaj mu piši, če mu boš pesmi pošiljal.

Če moreš priženi Mladike tiskanje vsaj toliko da bom okrog 22. mogel 6 vezanih eksemplarov poslati svojim agentom po gimnazijah. Bojim⁴ da ne bi [b] mogel denarja potirjati pozneje.

Ljubljanske in nekaj družih [naročnikov] nabiravcev bom poteni aviziral da bodo naravnost Egru denar poslali, da bo plačan prvi. Kako je bukvovez? Ali bo potrpel kacihi 14 dni? [Ali]

12 pol naj bo knjiga debela. Pazi da se ne tiska zastoni preveč. Če bo blaga premalo pa Stritarju ali meni naznani.

Zdravstvuj! Upam da se bova kmalu videla

JJurčič

bili oproščeni. Obsojenci so priglasili priziv. (Gl.: Laib.-Ztg. Nr. 63. 16./III., 460). Nadalje prim. o tem tudi: Novice 18. III. 1868. (št. 12. na str. 94/95). „Narod“ takrat še ni izhajal; zato ima le odmeve tega dogodka; o prizivu v Gradec in rabsodbi II. instance: št. 24. (26./5.), št. 25. (28./5.); o prizivu na Dunaj in rabsodbi III. instance: št. 31. (13./6.); št. 51. (1./8.), št. 70. (15./9.), — vse dopisi istega dopisnika A. (= Levstika) „Iz Ljubljane“. Potrjena je bila v II. in III. obsodba I. instance, le Janez Križaj je namesto 5 mesecev dobil 4.

¹ Jurčič je tu obrnil stran ter ponovil pomotoma to besedico na novi strani pisma.

² S tem omenja Jurčič zaporedoma še onega drugega podobnega dogodka, ki je tiste dni razburjal Ljubljano: „pretepa na Ježici“ z dné 17. maja 1868. O tem sem že govoril. Tekli sta l. 1868. obe kazenski pravdi od maja m. nadalje vstricno: zaradi Ježice pred ljublj. sodiščem v I., „Sokolovska pravda“ pa v II. in III. instanci. Kovali so l. 1868. politični časopisi nemški in slovenski, vsak po svoje, iz teh dogodkov svoj politični kapital ter preplavljali javnost s članki o njih!

³ Odgovor Levstikovi besedi z dné 6. VI.: „Priganjaj Stritarja, da Mazepo dovrši.“

⁴ Izostalo je tu v rokopisu: se.

[Če bo prostor uvrsti te [od mene] narodne pesmi.]¹

Snov razvrsti kakor veš in znaš. — Zdaj pošljem samo [1]5 l. nadaljevanja povesti, drugo v enih dneh. ||

*

List Jurčičev je brez dneva. Vendar nam ga datirajo Levstikovi listi na oba kraja v dni od 9. do 11. VI. 1868. Jurčičevo pismo je namreč, kakor priča njegovo besedilo, — odgovor obema dvema poslednjima listoma Levstikovima z dné 5. in 6. VI.; ker pa je zadnje Levstikovo z dné 6. VI. Jurčič na Dunaju prejel, kakor dokazuje dunajski poštni pečat, šele 8. VI., — sledi iz tega, da ni njegov odgovor nastal pred tem dnem, a najbrže tudi ne ta dan sam: Jurčič je namreč hitel šele pripraviti zahtevani rokopis svoje povesti! Da pa ni pismo Jurčičevo kasnejšega datuma od 11. VI., izpričuje nam naslednji novi list Levstikov z dné 12. VI., ki dokazuje, da je Levstik prejel v Ljubljani gorenji nedatirani list Jurčičev že 12. VI., in sicer — slučajno — ravno med pisanjem svojega pisma; da je torej Levstik pričel svoj list, ko še ni nič slutil, da mu je Jurčič že odgovoril ter da je njegovo pismo že v Ljubljani; — a skončal pa svoj list z Jurčičevim pismom in pošiljateljstvo njegovo v roki. Zató je ta list Levstikov tak-le:

Dragi prijatelj!

V Ljubljani 12 6 868.

Stritarju sem včeraj poslal prvo pôlo njegovih pesnij v pravo. Ker tiskalnica nima dovolj málih črk, da bi mu obé pôli ob enem mogel poslati, stavi se zdaj uže tvoj „sosedov sin.“ Delata dva stavca. Prosim te, da naglo pošlješ rokopis, kar si ga še odménil za „[m]Mladíko.“ Če ti končaš to svojo povest, utegnili bi vse vkupe dati kacih 13 pôl, kakoršni sem ti zadnjič bil dve [vsaka po 16 strani]² poslál. Dovolj za 60 kr.! Ali meniš morda še kaj družega uvrstiti? Prosim te, da hitro odgovoriš. Najslabše bodo moje reči v „Mladiki,“ katere se jako veselím, in delala bode furore! Stritarja nagovarjaj, da „pesmi“ izdá! On je za Preširnom prvi pesnik na Slovenskem. Ali prevzameta s Stritarjem vídva „Glasnik?“ To bi bilo vendar sramota, da

¹ Jurčič je to vrstico v pismu prečrtal; zató sem jo tu oklenil. — Priča pa nam, da je Jurčič imel tu zbirko nar. pesmi, ki jih je sam nabral. (Prim. ter dopolni prečrtane besede: „od mène [nabrane] narodne pesmi.“) In nameraval je te pesmi dati v „Mladíko“, pa se kar sproti premislil, svojo opombo prečrtal ter poslal Levstiku le nadaljevanje povesti.

² Dostavek Levstikov ob robu pisma.

enega lepoznavskega lista ne bi Slovenci mogli krmiti! Ali tudi Celestin kaj pošlje v „Mladiko“? Morda tudi „Levec“? Izbiraj same dobre stvari! Do zdaj je vse izvrstno [razen mojih reči]! Take knjige Slovenci še nismo dobili!

Zdrav ostani!

Tvoj

stari prijatelj

Levstik

Ravno sem bil dovršil¹ pismo, ko mi Šukle prinese rokopis. Dovrši ti svojo povest, in potem bode „Mladika“ že večja nego 14 pól. Dovolj za prvo leto! Za te denarje se toliko dobrih reči nikjer ne dobi. Če imata še obilo gradiva, shranita ga ter prihodnje leto hitro po novem letu začnita izdajati nov zvezek. Za plačo ne skrbi! Bukvovez rad počaka. Ali bode že do 22. dan t. m. mogoče kaj dokončati ali ne, tega še ne vem. Priganjal bodem. Prostora ne ostaja nič nepotrebno praznega. Radoveden sem kriča, ki ga Mladika obudi tako gotovo, kakor si ti gotovo Jurčič!

Še enkrat z Bogom!

L:

[Sr. Wolfgehorn | Herrn Josef Jurčič | Hörer der Philosophie an der Universität | in | Wien |. — Poštni pečati: LAIBACH Stadt 13/6 (na znamki); WIEN 13/6 9.-A. 68.]

IX.

V naslednjih dnéh je povzročila med Stritarjem in Levstikom korektura Stritarjevih pesmi, t. j. korektura osme in pol devete pole, (vsled dveh pošiljatev) v dveh oddelkih epizodo záse, ki je potekla stvári primerno, a izvabila vendar Stritarju nekaj zanimivih opomb o samem sebi. Dné 11. VI. iz Ljubljane v Vöslau poslana prva korekturna pola je 13. VI. snela Stritarju s peresa ta-le odgovor Levstiku:

Dragi moj!

Hvalo Ti za poslano korektúro, zlasti pa za priložene verstíce. Tvoje opombe so resnične, le da se ne da v naglici vse tó prenarediti; sploh jaz kaj težko popravljam — naj rajše pustím reč kakor je zapisana, češ: to jest faktum! Preširnov gód je bil prav nanagloma spisan za literarno društvo, mislil sem ga pozneje bolj obširno izpeljati — pa to délo je zaostálo, kakor toliko drugih.

¹ Rokopis: dovršil

„Svèt mladeniču“ — to vidim še le zdaj — ni na svojem mestu. Tisti verzi rés niso za naše bralce.¹ Prenaredil sem jih, se vé da so zdaj veliko slabji. — Sicer ne pozabi, da sem jaz le diletant, nikakor pa kakor vi drugi, pravi pisalec. Pišem le za tó — ker Ti nočeš — vse té reči, ki jih pišem jaz, bi bil Ti naredil veliko bolje. To sem že enkrat očitno izgovoril.² Zakaj [sem]si se tako zaril in zakopal v filologijo? Ali moramo rés obupati nad Tabo?

Rés, ali Ti ni pisal Jurčič, da bi se tiskalo nekoliko eksemplarov na boljši popir? —

Visoko črez goré in črez planjave. Ljubi moj! to je || strah! Če Ti je mogoče, daj se izprositi — in prizanesi mi te strašne ere! Jaz imam posebno antipatijo zoper njé, in lahko me človek razdraži ž njimi kakor — pesá! — Če pa ni mogoče — naj se zgodi Tvoja volja; in pa Atlantske! terd nam delate jezik — Kaj bi bil dejal temu Preširen! Kaj to ni prav, če se jezik sčasom malo vgladi — Kaj to ni prav, da pravi naše ljudstvo — bogastvo namestu bogatstvo itd. Pa to vi bolje uméte. Fiat justitia (filologiae) — pereat mundus (uhó)! Čudno se mi zdi da Ti Jurčič ní še poslal vse svoje povesti!

Zdaj Te pa lepó pozdravljam —

Z bogom

Tvoj

stari prijatelj

Stritar.

Vösl. 13/6 68.

*

Štiri dni kesneje je odposlal Levstik že drugo korekturno polo Stritarju, — kar priča, da so v tiskarni res hiteli z delom. Pa saj je bil dan 22. junija, ki ga je bil Jurčič določil za prvih šest dokončanih izvodov, res — že pred vrati! Mudilo se je, — zato so pisma kratka in suhoparno stvarna.

Pošiljatvi svoji je Levstik priložil pol strani pisanja:

9.

V Ljubljani 17/6 868.

Pošiljam ti zopet popravo. Jurčič mi je naročil, da se natisne 30 eksemplarov na lepši list, in tako se tudi déla. Zdaj je

¹ Tu odgovarja Stritar pač neki pripombi Levstikovi, ki je ta ni zapisal v pismu, ampak na korekturo samo: „Naredil sem ti nekoliko nevažnih popravkov v pesmih ter nekoliko opomb na poslano korekturo.“ (Levstik: 11. VI.). Izgubilo se nam je vse to s korekturno polo vred.

² Kje?

uže 10. pōla natisnena¹, samo Jurčič ni še poslal konca svoje povesti: „Sosedov sin.“

Lepa hvala za poklon, da bi jaz vse bolje naredil nego ti! Da bi to le bilo res, pa ni! Kakor ti pišeš, moreš samo ti pisati, pa mirna Bosna!

Kar se tiče erov, to je sama kriva misel! Ali niso nemške besede: schroff, strumpf, schrill itd., terše² od naše besede: črez? Vsi drugi Slovani razen Kranjcev imajo črez.

Atlantiško nikakor ne more obveljati, ker je narejeno naravnost iz nem.: atlantisch s prilépkom: -ko, in tako so narejene vse besede s koncem: tišk na pr. poetišk, politiš, estetišk itd. Deblo je atlant- in pilepek je „sk“, torej atlantsk, ali atlansk, kakor gosposk (ne gospodišk) namestu: gospodsk. Takim jezikovim zaplunkom je treba vrata pokazati!

Zdaj delata „Mladiko“ dva stavca, in če bode vsega kacih 14 pōl po 16 strani, bode kmalu vse dovršeno, — gotovo s koncem tega meseca!

Bodi zdrav!

Tvoj stari prijatelj
Levstik

Naslov na vnani strani: | Er. Hofgeboren | Herrn Josef Stritar | in | Vöslau | bei Wien | Nro 137. |

Poštni pečat ljubljanski je z marko vred odtrgan; dunajski: Vöslau 18.6.68

Odgovor Stritarjev, ravno tako kratek, je brez dneva. Tudi poštnih pečatov nima list, ker so nam žalda ovitek pisma vrgli v koš. Vendar pa je pismu mogoče natančno določiti dan in sicer tako-le: 17. VI. je poslal Levstik korekturo in ž njo pismo svoje iz Ljubljane, kar je Stritar prejel oboje, kakor priča vöslauski pečat, dan kasneje, 18. VI.; ne sicer istega, ampak najbrže naslednjega dné, dné 19. VI., pa je že odgovoril v Ljubljano:

VÖSLAU

Dragi moj!

Vračam Ti korektúro in hvalo!

Str. 130. bi se morda pisalo: Ti na svetu je enaka?³ Kam pélje ...⁴ je dobro popravljeno; to sem že sam imel prej ...

¹ Levstik misli tu: stavljena ...

² Ta e v „terše“ se zdi, da je Levstikova „zafrcakija“. Sploh je to pismo nekam užaljeno kratkobesedno in ostro, kar je tudi Stritar dobro čutil, kakor priča njegov odgovor.

³ Levstikov popravek se sedaj v Mladiki glasi: Ktera voda, Rena voda! Tebi v svétu je enaka, ...

⁴ Str. 132. Mladike. (Začetek pesmi: „Izgubljeni sin“.)

Str. 136. Morda bi srečno še ubežal bil ... Tu je pisano bilo .. ti ubežal bil ... z namenom ... kakor bi se bal matere ... noče je umoriti ... pa jo mora .. saj umeš kaj mislim .. Str. 137. Zastonj zverti se svet — mora biti: Zastonj! ... dalje .. pa gadje se vijó .. dalje .. namesti lačne naj bi se postavilo drugič gladne, da ne stoji dvakrat ...¹

Kar se tiče erov ne bom več siten .. to je čisto individualna reč .. kakor je sploh lepopoglasje relativna stvar — mi Slovani imamo malo bolj kosmate ušesa!

Čudim se in čudim, da Jurčič ni še po[zn]slal vse povesti — takó mi ni resnice govoril!

Prejel sem včeraj 3 Talije .. zavitek je okusen. Kaj ko bi bila Ml. taka? — [če] Bodi mi lepo pozdravljen. če Ti kaj ni prav — nikar ne bodi hud, raje se smijaj, vsaki govori kakor umé.

Z bogom!

Tvoj stari

Str ..

S tem je Stritar svoje delo za Mladiko dovršil do zadnje pike! Na dolgu je bil pri njej, da jo zaključi, — le še Jurčič. Prav on, ki si jo je želel dovršeno — do 22. junija 1868.

(Dalje prihodnjič.)

¹ Vse te opombe (o str. 136 in 137) se tičejo odlomka „Orest“, ki ga je torej tudi popravljaj nekaj Levstik, a vendarle upošteval vse te opombe Stritarjeve ter vsprejel v Mladiko vse te popravke njegove!

Igo Gruden:

O sladke sanje . . .

O sladke sanje tihih ur o mraku,
ko človek sam se sklanja nad seboj
in išče smer v najtišji svoj pokoj
zapreden ves — kot v rožnatem oblaku!

Nocoj sva dva, ki sanjava o mraku:
večer je tih, le dih me tvoj objemlje
in moja roka v tvoji tiho dremlje —
nocoj sva dva — kot v rožnatem oblaku.

O sanje naju dveh o tistem mraku!
Pod eno sva se stisnila perot
in našla v isto smer najtišjo pot
drug v drugega — kot v rožnatem oblaku.

Camille Maclair — A. Debeljak:

Minuta.

Odpri duri, oj hčerka,
nekdo je zunaj in trka!
— Jaz ne morem iti odpret,
pred ogledalom si češem lasé.

Oh! hči moja, odpri duri,
nekdo omedleva v tej uri!
— Ne morem iti gledat, kedo,
devljem trakove v životek svoj.

Vrata, o hčerka, ôdpri!
Star sem, moji nogi okorni . . .
— Ne utegnem, oče, pogledati,
moram ovratnik zapenjati.

Človek umrl je pred durmi
mogoče, zunaj na burji!
— Da je bil lep, bila bi zaznala:
grad mi ni vztrepetala.

Ivan Albreht:

Krojač Marka.

Bil je star in nadložen, dokaj gluh, malce krevljast in še vid mu je začelo jemati zadnji čas, vendar je še šival ves božji dan, da je imel vedno vse razbodene prste in konce nohtov. Oženjen je bil v tretjič in je ljubil svojo ženo z isto iskrenostjo kakor svoje šivanke. Imela je rdeča lica, polne ude in oči kakor noč — in je bila mlada s štiridesetimi leti poleg njegovih sedemdesetih. Zakon je bil svež in ves v žarkih prvih dni; kajti Marko je bil poročen s Polono šele drugo leto. S prejšnjima dvema ženama je imel celo kopico otrok obojega spola, da je komaj pomnil vsa njihova imena; ko pa se je oženil tretjokrat, je bilo kakor odrezano in nihče več se ni menil zanj.

„Če me ne marajo, pa nič,“ je dejal Marka in se ni prav nič vznemirjal zavoljo tega. Polona je prikimala in je rekla:

„Saj res.“

Na tak način je bila otroška zadeva, ki se je je Polona v začetku nekoliko bala, popolnoma pri kraju in življenje je potekalo v lepem miru . . . Marka je imel pritlično hišico, ki je bila popolnoma njegova last in ne mal ponos njegove žene — in tudi to je ljubil z enako ljubeznijo kakor šivanko in ženo.

Polona je hodila delat kmetom na polje in je s tem prislužila drva in vožnjo ter vse, česar je bilo najbolj treba pri hiši. Kadar je prišla zvečer domov, dišeča po zemlji in po svežem senu, je zašepal krojač veselo k njej in ji je voščil:

„Dober večer, Polonica!“

„Bog daj,“ je potrdila žena in je pogledala v stran. Kajti zvečer, takole ob času, ko je baš začel legati mrak na zemljo, je bil videti Marko čisto prsten in njegova ponošena in zakrpana obleka je širila vonj po plesnivosti.

„Tako sem zbita,“ je vzdihnila žena in je sedla, krojač pa je nažgal luč in je prinesel vode in vsega, kar je bilo potreba za pripravljanje večerje. Tega ni delal preje nobeni ženi in Polona je bila zelo ponosna.

„Je le dober človek,“ jo je izpreletavalo, ko je čula iz veže njegov neenakomerni korak. Po večerji sta posedela v sobi in

sta kramljala kakor mladi ljudje; kajti krojač je vedel mnogo novic, čeprav ni šel nikdar med ljudi! Za šestdeset let nazaj je poznal vse dogodke in podrobnosti, ki so kdaj vznemirjale vas in njene prebivavce, vse skrite zgodbe so mu živele v spominu — celo tista, ki jo je doživela Polona takrat, ko je imela komaj osemnajst let! Služila je nekje za deklo, a Korenov Jernač je služil tam za hlapca in je bil lep in mlad kakor deblo spomladi... To je vedel krojač, ker je poznal mladost in vse tiste okoliščine, ki jo spremljajo in ji nastavljajo za vsakim vogalom pasti.

„Kajne, Polonica, kako se vse to zaokrene,“ je rekel krojač po večerji in se je nasmehnil proti ženi, ki je romala s svojimi mislimi po davno odbeglih radostih. Čula je moževe besede kakor dolgočasno vzdihovanje nečesa, kar umira in ne more umreti, ker je obsojeno k pokori. Obenem je bila uverjena, da je ona tista blaga stvar, ki pomaga prenašati temu razpadajočemu bitju nadloge poslednjih dni, in je bila sama vesela svoje usmiljenosti.

„Je res,“ je rekla potrpežljivo in v strahu, da se utegne mož domisliti tega ali onega, kar ga prav za prav čisto nič ne briga. Končno — kaj naj bo njemu mari življenje, kakršnega je živelo dekle pred dawnimi leti, ko se ni menilo za stare nadložne ljudi?!

„Kako pa je bilo potem s tisto rečjo,“ je vprašal Marka kljub temu, da je vedel že zdavnaj vse podrobnosti prav do zadnje pičice.

„Saj veš —“

„Že, seve — pa vendar,“ je menil krojač zadovoljno, ko se mu je zazdelo, da čuti v ženinem odgovoru dih sramežljivosti.

„Kajne, dekletom je zmirom bolj težko,“ je skušal zbuditi pogum in se je primaknil tako tesno k ženi, da je čutil, kako prehaja vanj toplota njenega telesa.

Žena ni odgovorila, ker so jo popolnoma prevzele misli na tiste čase, ko jo je bil Jernač popustil v sramoti. Dete je prišlo na svet in je jokalo, Jernač pa je vriskal in pel ter se je odpravljaj po svetu.

„Mnogo solz je bilo prelitih zategadel,“ je izrekla z žalostjo in se je lažno odmaknila od krojača, da bi bila bolj skrita s svojimi mislimi. Odkar je bila zakonska žena, je začel zopet laziti Jernač za njo in jo je vabil na vse načine v svoje mreže. Polona je premišljevala in je omahovala sem ter tja, ker je vedela, da sili Jernač gotovo bolj za bajto nego za njo.

„Škoda, da je revišče moralo umreti. Zdaj bi lahko dobilo hišico za meno, ko me moji otroci ne marajo,“ je vzdihnil Marka kakor izgnan v spomine.

Nesčetokrat sta govorila in vselej so bile krojačeve besede enake, tako strašno enake, da se je Polona nehoti domislila svetniških kipov v cerkvi, ki gledajo tudi leto za letom enako in ne čutijo ne pajčevine, ne metle cerkvnikov.

„Ves je že na onem svetu,“ je spoznala žena in ni vedela, ali je to spoznanje res njeno, ali je nastalo samo pod pritiskom Jernačevih besedi. Čutila pa je eno v svojem srcu, ono žalostno zavest, da ni imela od vsega dosedanjega življenja ničesar drugega nego delo in žuljave roke. Kamor je segel njen spomin, povsod je bilo isto, leto za letom pehanje za kruhom in trud za gospodarjev blagoslov. Če jo je tuptam srečal vesel trenutek, je prigazila tako hitro žalost za njim, da ni niti od daleč mogla užiti veselja. Zato jo je jezilo, da še celo Marko ne misli nanjo, ampak žaluje za otrokom, ki mu skoro ni bil ne krop ne voda in je komaj slišal o njem. Tistemu otroku bi dal bajto, a nanjo ne misli, čeprav je priklenila svoje življenje nanj! Življenje pa je vendarle nekaj, četudi ni postlano na pernici; saj je včasih mah morda vreden še več. — Ponižanju, ki ga je občutila vsled krojačevega govorjenja, se je pridružil polagoma še nov strah, ki ji je delal skoro še več preglavic nego tiste besede. Oporoka je bila ona huda misel, ki je preganjala ubogo Polono po vseh njenih potih kakor huda ura. Tuptam je včasih videla Jernača — mestoma sta celo delala pri istem kmetu — kakor je že pač nanesla prilika. Bil je to gotovo tudi dober človek — o tem je bila Polona prepričana ... Mlade muhe, seve — kdo more kaj zoper to!? Zdaj je bil pa drugačen in pameten, da je bilo moč govoriti resne reči z njim in celo take, ki jih človek rad govori samo z zanesljivimi znanci. Razen Jernača pa ni imela nobenega pripravnega človeka, da bi se bila posvetovala z njim. Tako je nazadnje prišlo do tega, da je Polona celo začela iskati Jernačeve družine in je šla najraje delat tja, kjer je čula, da je zaposlen tisti dan on. — Ljudje so stikali glave, da je odmevalo hihitanje po njivah in je prišla vest celo do Marka samega.

„Bo ušla, Marka —“

„E, kam neki! Nora kri ji je že zdavnaj odtekla,“ se je smejal krojač v trdni veri in je bil celo vesel, da ljudje toliko govore o ženi.

„Je ni kar kmalu take kot je moja Polonica,“ je kimal dobrovoljno in je s cvilečim glasom našteval njene vrline. Šival je skrbno in pridno in je skušal narediti vse lepo po novem, da bo lahko tudi Polona vesela in ponosna nanj. Celo sebi je pri-krojil novo obleko, črno obleko — kakor da hoče k poroki . . . Njej pa je bilo tesno in težko, ker je čutila starčev ponos kakor objem iz groba. Dokler je služila in je bila zgolj dekla, dan na dan samo dekla, je klela življenje in si je želela miru in moža, da bi jej bil varih na stara leta, zdaj pa se ji je zastudila misel, da mora umirati poleg umirajočega, čeprav je še trdna in mlada.

„Kaj pa je štirideset let taki ženski kot si ti,“ je rekel Korenov, ko so pospravljali nekje seno. Polona se ni menila za to, da jo gleda mnogo parov radovednih oči, ampak je sklonila glavo in je grabila najraje okrog tistega voza, kjer je nakladal Jernač.

„Kaj čem,“ je vzdihnila včasih, ko je bila skrita za napol naloženim vozom in si je obrisala pot in roso z oči.

„Če bi naredil stari vsaj testament,“ se je oglasil Korenov in je pogledal Polono s takim pogledom, da jo je izpreletel mraz in vročina obenem.

„Saj mislim sama,“ je odvrnila tiho, ko je začela ogrebat voz, in je pritiskala obraz k senu, da jo je mamil vonj zamorenjenega cvetja.

„Kakor človek stopi, je narobe na svetu,“ se je razjezila in se je takoj namenoma spotaknila ob žrd, da bi zastrla pomen besedi.

Korenov Jernač jo je pogledal, je pokimal z glavo in se je smejal. Bil je malo starejši od nje, sicer pa še trden in močan. Poteze pod očmi in krog ust so pričale o človeku, ki ne zametuje vinskih darov. Polona se je ozrla v tiste poteze in je očitala:

„Vse bi bilo lahko drugače, če bi ne bilo tako —“

„Seve — če bi ne bil rajni umrl, bi lahko živel še danes,“ je odvrnil možakar z nagajivo prislovico, ki jo je rad rabil ob vsaki priliki, kadar mu je grozilo kaj nerodnega.

Solnce je žgalo, da je migetal razgreti zrak in je pot curkoma lil z obrazov, krojačeva žena pa se je razgledala po travniku in je drugje poiskala dela. Hotela je razmisliti to reč in čudno zadevo, ki jo je privedla do tega, da ima mrliča za moža.

„Če bi vsaj res umrl,“ jo je zbudlo v mislih. Da, potem bi bilo vse v redu! Poldrugo leto že živi poleg njega in je zaslužila marsikaj, ne samo piškave bajte! Katera bi pa šla k takemu kostenjaku, ki je za samo napoto na svetu! . . .

„Pa ne bo umrl,“ se je zarežalo tako zoprno in na glas, da je žena razločno čula besede in se je nehote okrenila, da bi videla, kdo jo draži. Bilo pa ni nikogar v bližini in Polona je zopet sklonila glavo in je pospešila delo, da so izstopile žile na rokah in so frlele bilke okrog nje kakor v nevihti . . .

Ko je stalo solnce najvišje in je vročina palila izmučena telesa, je prišla južina in za njo čas počitka. Ljudje so se razšli in so iskali sence in hladu, po eden, po dva, in so se s pesmijo in s smehom mladosti družili povsod, kjerkoli je pod grmičevjem mah pripravil posteljo. Žilave roke moških so iskale belih rokavcev, prešitih s čipkami, rožastih usten in rožnatih lic, da se je nenadoma razlil smeh po valoviti pokrajini. Utrujenost je prešla in petje je zaklicalo po življenju, da se je zahotelo telesom in krvi prostosti —

Polona je ležala v grmovju in je strmela izmed listja proti nebu, koder so rajali drobni oblaki kakor pregnane ovčice. Nekaj jih je bilo liki cvetke, nekaj kot lepe bele postelje, a eden je prijadral kakor malo dete v zibeli. Tako je bil razločno naguban in mestoma prepet z lahno višnjevim pasom, da je Polona zakrila oči z rokami, ker je hotela pregnati spomine in želje, ki so vzkipevale v njej. Brez besed je klela v srcu prešlost in sedanost svojo in je vsakemu hipu posebej želela zlega. Hotelo se ji je pogina, sramote, uničenja in česarkoli, samo da bi prišlo nekaj nad njo, kar bi izpremenilo tisto večno enakomerno vpraševanje starčevo . . . V samih žgočih mislih je začutila sredi zelenja vonj po plesnivosti in mrzli Markov dihljaj, da je sunkoma razprostrla roki in je pogledala. Pred njo je stal Korenov Jernač.

„Ti —?“

„Jaz —“

Koren se je smejal, ko je prisedel k njej, a ona ga je klela v pritajenem stokanju:

„Ti si kriv vsega, veš, ti. — Pes ni slabši, ti —“

Jernač je širil roke in ni rekel nobene besede in le oči so mu žarele kakor ogenj izza stekla, da so nenadoma v plešochi groznici zarajala trenotja . . .

„Beži, grdun,“ je kriknila Polona in se je že v istem hipu domislila, da je prepozno. Skrčila se je v gube, skrila obraz v dlani in si je grizla ustnice in jezik, da je v hipu začutila zoprni okus krvi v ustih.

„Kaj boš — saj uživaš drugo mladost,“ jo je potrepljal Koren po rami in si je nažgal cigaro. „Vse ob svojem času! Če enkrat zamudiš, se potlej zastonj solziš!“

Polona je občutila besede kakor bližino ledu in se je strastno oklenila Jernača:

„Ali boš sedaj moj?“

Koren se je ozrl leno vanjo in je menil z nekam trudno hudomušnostjo:

„Saj imaš starega!“

Polona se je stresla in je odšla. Kakor je pogledala po ljudeh, se ji je zdelo, da srečuje smeh in porogljivo prašanje:

„Kakšna je druga mladost, Polona?“

* * *

Na jesen je Marka obolel, da ni po cele dneve prišel k pameti in je govoril najrazličnejše reči. Pravil je o prvi ženi in o drugi, o otrocih, ki so ga zapustili na stara leta — ter o Poloni.

„Bajta je njena, kakopa, Polonina — Jezus, Marija, kam pa režeš,“ je bleдел v vročici in je krilil z rokami po zraku.

„Bog ga reši,“ je rekla žena, ko je pripeljala priče, da čujejo oporoko. Priči sta prišli, Marka je bleдел med drugim tudi o bajti in Polona je bila docela potolažena.

„Zdaj sem pa jaz na konju, Jernač,“ je mislila ponosno in je pazljivo čakala, kdaj zastane dihanje na postelji. „Naj bo kakor je! Kdo mi more reči, da ni njegov,“ se je tolažila ob misli, da se utegne v kratkem izbočiti njeno telo. Čemu bi se grizla zavoljo tega, ko ni trpel Marko prav nič?! Mrliči pa menda ne poznajo človeške jeze. — Ali morda tudi? . . .

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Golar F., Rožni grm. V Ljubljani 1919. Založila Tiskovna Zadruga. 111 str. Cena 5 K.

„Pisanemu polju“ je po devetih letih sledil „Rožni grm“. Zdi se, da se že na zunaj v naslovu kaže sprememba Golarjeve pesniške narave, ki jo je doživel v teh letih. Nekdanja široka ekstenzivnost se je omejila, zato pa je dobilo njegovo delo vse globlji, intimnejši, intenzivnejši izraz. Pri tem pa je ostal nekdanji intimni stik z naravo, ki Golarjevim pesmim ne daje samo kakih tehničnih simbolov, ampak naravnost živi, diha in poje v njih.

Visoko je solnce in zlati svoj voz
čez jasne, nebeške vozi planjave —
in polno srce je in velik je čas,
pohiti življenju nasproti v daljave!

Te besede si je postavil za geslo svojim pesmim. V njih je bolj izraženo potovno stremljenje ko pa slika njegovega dela. Življenja je v njegovih pesmih res da mnogo, toda po večini samo lepe, sladke, idilične njegove strani. Tudi tam, kjer je prilika za kakšne globlje konflikte, za trdnjše besede, krepkejša tone, se Golar z nekako nežno rahločutnostjo umakne in povdarja samo intimno lepoto posameznih potez. Prav značilna je v tem oziru njegova pesem o delavcu:

Težka je moja pest,
črna je moja dlan,
v brazde razjedena,
moj je obraz ožgan.

Temen je moj pogled,
kakor bi z ogljem zrl,
razkav in trd moj glas,
kakor bi jeklo trl.

Kadar od dela grem,
sinko se moj smeji
rožnih mi lic v pozdrav:
„Zlati moj očka ti!“

V slikanju intimnega življenja ali v izrazih one mistične poglobitve človeka v naravo, ko se oba spojita v eno in zapoje na Golarjeva usta naše polje, naš gozd, naša mati zemlja, ko se oglase v njegovih besedah prastare skrivnosti, slišne ali vendar komaj zaslutene in ne umljive, pa je Golar včasih naravnost nedosežen. Značilno je, da mu sama lastna beseda pri tem večkrat ne zadošča, da si kot nekake srednike med seboj in občinstvom ustvari simbole, kakor je n. pr. devica Peregrina ali Maja. Taki simboli so mu tudi naše

svetniške figure, ki so nekaki mejniki časa, po katerih se določajo posamezne faze onega vednega snovanja, grajenja, rojenja in umiranja v naravi, prastara, za človeka vedno mikavna in zagonezna prikazen, vklenjena v ono dobo, ki jo imenujemo s preprosto besedico „leto“. Po tej poti prihaja v Golarjevo poezijo tudi nekaj epičnih tonov, kar jo varuje nevarnosti, da bi postala enolična.

Intimna poglobitev v naravo, serafična nežnost duše, ki si skoro ne upa iti črez travnik, ker bi pri tem pohodila kako cvetko ali travico, se bo mogoče v času, ko vlada v življenju samo brutalno nasilje, v poeziji pa „problem“, zdela komu anahronizem. In vendar ni! Pač pa je opomin, da nas na svet in na našo zemljo vežejo skrivnostne niti, ki jih ne moremo pretrgati, če si nočemo pretrgati niti našega življenja. Pač pa je beseda, ki se oglašča iz mističnih globin, kjer tiče korenine našega bitja in kamor ne vidi oko učenjaka, pač pa skrivnostni pogled poeta. Tako besedo je tudi danes — in danes še celo! — treba verno poslušati, posebno če je tako lepa, kakor je Golarjeva.

J. A. G.

P. Bourget: Zmisl smrti. Prevedel A. Kopitar. Izdala in založila Leonova družba. Ljubljana 1918. Tiskala „Kat. tiskarna“. Str. 156.

Paul Bourget, rojen 1852. v Amiensu, slika višje sloje (high life). Za pokojnim Stendhalom sluje kot odličen mojster psihološkega romana. Na dolgo in široko, pa tudi na globoko razkraja pred nami razpoložnja, razvoj in presnavljanje dušnih pojavov. André Cornélis n. pr. opisuje Hamletov položaj v sodobniku, ženska ljubezen (priljubljeno mu polje!) pri današnji posvetnjakinji ali pri ničvrednici tvori vsebino Lažem; sličen ženski portret, kakor jih je bilo več v zbirki Pastels, bo obdeloval v še neizdanem romanu Laurence Alboni; Učenec predstavlja mladega učenjaka, ki presaja filozofski nauk v prakso ter postane morivec. Na starost je zašel Bourget — kakor pred njim Zola, toda v nasprotni smeri — med družboslovce in oznanjevalce socialnih preustrojev. Njegov lek se glasi: monarhija, vera, hijerarhija, avtoriteta. To je posvetni teoretik konservativne Francije. Nekaj preglednih podatkov o njem najdete tudi v gorenjem prevodu kot pogovor od g. Debevca.

Pomen in smoter zadnje Bourgetove knjige je začrtan v sklepnem poglavju. „Smrt nima smisla, če ni nič drugega kakor konec, ima ga pa, če je žrtev“. To geslo vodi mladega poročnika Galika, vernega Bretonca, ki pade za domovino. Njegov protinožec je izvrstni kirurg Orteg, monist, ki ne pripoznava nadnaravnega sveta in se zbog neozdravljivega raka zastrupi. Spočetka drži z ljubljenim možem tudi zdravnikova žena, celo sklene z njim umreti — a vzgled bratranca Galika (pa tudi nagon samoohrane) jo otme: posveti se izključno strežbi bolnikov.

Koder Bourget opisuje dogodke, mu je prijetno slediti. Včasih je izrazito dramatičen, n. pr. ko govori o drzni operaciji ali o naskoku Francozov na nemške postojanke. Posamezni oddelki pa so spričo dolgoveznega razmotrivanja in dokazovanja duhomorni. Težko je prebaviti take-le izreke: „Le napuh zna trpeti s tako mirno krinko kakor verno obličje“ (str. 80). Ako pride človek drugačnega ustroja, poreče morda narobe. Tako stoji trditev proti trditvi. Ko je l. 1911. izšla Bourgetova žaloigra Le Tribun, ki zastopa nedokazano domnevo, da more samo vernik etično neoporečno delovati, je dal Loisillon brž nato igrati v Odeonu svojo trodejanko z obratno tezo: nravnost je nezavisna

od vere (minister izroči roki pravice zločinca — lastnega sina) ... „Sile morejo delovati v svetovju, o katerih niti ne slutimo, da so“ (106). Rad podpiše tako krilatico, kdor čisto ne zanika metafizike. Ali sklepati na določeno realnost takih moči, presega človeški um ... Če že govoriš o čudežu na Marni (Francozi ustavili švabsko prodiranje), kakšno čudo je bil šele uspeh osrednjih velesil do poslednjega trenutka! In čudeša indijskih taskalodrugitov in omfaloskopov ter raznih drugovernikov?! O teh spominih in opazovanjih pravi avtor, da jih je „pisal v neki zmedenosti, ki je rasla v isti meri, kakor so se dogodki oživiljali pred njegovim spominom, in zmedenost ni zdravstveno stanje“ (150). Res je, psihologi splošno priznavajo, da duševni dožitki vsled nestanovitnosti v istini drugače izgledajo, kakor jih vobče popisujemo.

Misliš, da je račka,
pa je bel labod;
misliš, da je bel labod,
pa je deveta kraljična ...

V knjigi se povdarja dejstvo, da je krščanska vera blagodejno vplivala na francoske vojake. Turški kizmet ima baje isti čudoviti lek. Rad bi vedel, s kakšno oporo so neki umirali črnici na bojišču. Pozitiven dokaz Višjega bitja naj bi bila žrtev onih vojakov, ki poginejo nepoznani za domovino, češ zakaj naj sicer človek daruje sedanost prihodnosti? „Domovina“ ne obstoji zgolj iz zaledkarjev, ampak tudi iz bojevnikov samih. „Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim solncem sužni dnovi.“ Uničevanje človeštva v smrti se piscu zdi nesmiselno, če ni zagrobnega življenja. Kaj pa druge živalinje in celi svetovi? Mi menda le preveč silimo v ospredje svoj mikrokozem! Da, Ortega ima v svojem svetovnem nazoru „nepremagljivo nevednost“, kakor pravi abbé, ki še pametno pristavlja: „Prilika o talentih nas uči: Bog le tiste terja, katerim je dal ...“ Z različnimi idejami bi se še dalo pričakati — toda zadostuj. Spomnil sem se ravno Cankarjevih besed: Dolgčas bi bilo na svetu, ko bi bilo vse dokazano.

Prevod je dovolj gladek, pregledal ga je ka-li g. dr. Detela. Vendar mu je ušlo par nepriznanih oblik. Nimam izvirnika, da bi pogledal, kaj pomeni francoski u v e l i zobje. Galicizem je vprašati po bolezn: kaj pač ima (kaj mu je)?

A. Debeljak.

Vouk dr. Vale: Nauka o životu bilja. U Zagrebu 1918. (Znanstvena djela za opću naobrazbu, izdala jgsl. akademija znanosti i umjetnosti, knjiga 7). — 367 strani vel. 8° z 226 slikami v tekstu in 7 tablicami. Cena 12 K.

Akademija znanosti v Zagrebu izdaja poleg svojih strokovnih znanstvenih knjig v novjšem času tudi poljudna znanstvena dela. V gorenjem naslovu označena „Nauka o životu bilja (biologija bilja)“ je sedma knjiga v tej zbirki, ki naj ponese uspehe in spoznatve novodobne vede med širše kroge. Pripočamo to knjigo našemu razumništvu najtopleje, ker podaja na široko zajeto snov one prirodoopisne vede, ki slove kot „scientia amabilis“. Knjiga se laskavo prikuplja po umni izbiri vsebine in po lahkem, jasnem in živahnem pripovedovanju, ki ni samo zgolj stvarno in „suho“, nego je čestokrat čustveno povdarjeno. Odlikuje se vseskozi kot odlično delo veščaka, ki ima bister vsestranski vpogled v širno novodobno botaniško strokovno književnost. Umel

je iz nje spretno izbrati razumniku zanimive spoznatve znamenitih rastlino-slovcev, ki so razkrivali tajnosti rastlinskega življenja.

Kakšno je rastlinsko življenje, ki je snov naši knjigi?! Na kratko ga označimo tako-le: Vzniknilo je iz naročja matere zemlje, razvilo se je v neskončnem številu oblik v neizmerni iznajdljivosti prirode, dasi pridržuje vse-skozi bistveno isto zgradbo; spaja se z neživo prirodo, ko vleče iz nje tvarino in sile za svoje življenjsko snovanje; pada nazaj v mrtvo prirodo, pa se zopet in zopet prerodi in pomlajeno stopa v boj za žitek in bitek, opremljeno zanj s prikladnimi, „smotreno“ prirejenimi sredstvi, ki so tehniško čudovito zamišljena, vedno odgovarjajoča vnanjim zahtevam. Živa rastlina stremlji proti svetlobi in spretno porazstavlja zelene liste, da zajemajo svetlobno energijo, ker ž njo predelujejo mrtvo surovo hrano v životvorne organske snovi. Hrana dviga rastlina iz zemlje s pomočjo vode in jo vodi do listov. Umno uravnava porabo vode in jo skrči, kadar preti pekoči solnčni soj. S trnjem in strupom se brani rastlina sovražnih živali, vabi pa prijateljske žuželke, da ji prenašajo cvetni prah. S spretno ukrenitvijo se izogiblje pogubnemu vplivu mrzle zime. Kjer tla ne dajejo pripravne surove hrane, se umejo neke rastline okoristiti z že po drugih rastlinah in po živalih pripravljeno organsko hrano, ali pa si celo kot „mesojede“ samodejno prisvajajo živali za plen in prikrojijo rastlinsko prilikovanje v živalsko prebavljanje. — O vseh teh in sorodnih pojavih nas pisatelj poučuje, in z rastočim zanimanjem sledimo njegovemu pripovedovanju. Pogostoma se njegove besede opirajo na obilne podobe, ki jih je pisatelj ali namestil med besedilom ali pa se nam predočujejo skrbno izvršene na 7 posebnih listih. Izmed le-teh predstavljajo štiri zanimive rastlinske predmete iz Adrije, iz Hrvaške in z botaničnega vrta v Zagrebu, ki mu je avtor predstojnik kot vseučiliški profesor za botaniko.

Snov knjige je razdeljena na osem poglavij, ki se vrstijo tako-le: 1. Stanica kot osnovka zgradbe in življenja rastlin, 2. razvoj rastline iz semena, 3. in 4. življenje in zgradba vegetativnih organov višjega in nižjega rastlinstva, 5. odnosi rastlinstva proti okolici, 6. socialno življenje v rastlinstvu, 7. razplod in množenje rastlin, 8. dodatek: psihologija rastlin.

Veda o življenju rastlin se je razvila, odkar sta dve drugi vedi, fizika in kemija napredovali toliko, da sta omogočili pogled v dogodke rastlinskega življenja. Pisatelj je spisal svojo knjigo za razumnike, ki razpolagajo z osnovnimi nauki iz fizike in kemije. Namenil jo je pa tudi slušateljem botanike na vseučilišču in učiteljem botanike na srednjih šolah.

Življenjske pojave na rastlinah proučujemo ali tako, da se vprašujemo, kaj jim je vzrok, z drugo besedo: kateri fizikalni in kemijski činitelji jih povzročajo, ali pa vprašujemo: čemu, kateri svrhi služijo? Na primer: težnost je vzrok, da korenina raste navzdol v zemljo, svrha te rasti pa je, da korenina v zemlji dobi vode in rudninske hrane in pa, da rastlino zasidra v podlagi.

Večji del bijologov meni, da so vsi življenjski pojavi v bistvu fizikalni in kemijski — ti so mehanisti; čeprav še ni uspelo vse tajnosti življenja prevesti na fizikalno in kemijsko zakonitost. Nekateri bijologi pa se sklicujejo prav na te nerešene pojave in sočijo, da vodi življenjsko dogajanje neka posebna življenjska ali vitalna sila, ki se bistveno razlikuje od fizikalnih in kemijskih sil — ti so vitalisti. V organskem bitju vladata po tem nazoru dve zakonitosti; prva je mehanska, ki deluje vzročno (kavzalno — vsak vzrok

rodi svoj učinek), druga pa je vitalna, ki deluje svrhovito ali smotreno (fikalno), to je svrhi ali smotru prikladno, to se pravi tako, da je organskemu bitju v prid. Stojita si torej nasproti dva nauka: mehanizem in vitalizem. Avtor naše knjige pové koj v uvodu (na str. 2), katero naziranje smatra za pravilno. „Mehanizam“ pravi „je doveo do utvrđenih činjenica današnje vede, a ne diči se time, da mu je uspelo odkriti tajne života. U tom nastojanju ide za devizom: što nije danas, bit će sutra! Vitalizam pa . . . nepoznate i za sada nerastumačive pojave tumači novom nepoznanicom, umišljajući sebi pri tome, da je time problem riješen. A istom je nepoznanicom nemoguće riješiti istu nepoznanicu. S toga većina fiziologa stoji više na mehanističkom stajalištu . . .“. Prof. Vouk prihaja na drugem kraju svoje knjige še enkrat na prašanje vitalizma. V sklepnem poglavju namreč poroča o „psihologiji rastlin“ in pravi (na strani 344): Prirodoslovci, ki stoje na mehanističkom tumačenju životnih pojava, zabacuju svaku i najmanju pomisao na duševna svojstva bilja.“ „U novije je doba . . . R. H. Francé prenio na žalost, tu nauku (psihologiju bilja) u popularno-naučnu literaturu; a time je škodio nauci više, nego joj je koristio!“.“

Navedeni stavki iz Voukove bijologije čitatelja tudi prepričajo, da v njej najde jasen in večš pouk ne samo o pristno izkusvenih stvarih novodobne botanike, nego tudi o širših prašanjih, in celo o takem, ki že meji na spekulativno filozofijo, pa je vendar aktualno.

Ne smem skleniti, ne da bi se poleg notranjih odličnih prednosti spomnil tudi vnanjih. Knjiga je vseskozi prikupljivo opremljena; tisk in papir spricho

¹ Zdi se, da je Francé-jevo motrenje prišlo tudi že med Slovence. Avtor ocene o knjigi „Rastlinstvo naših Alp“ (Zvon 1919 str. 58) nekako pogreša v knjigi „misli, da bi mogla imeti rastlina neko notranjo silo, nekaj duševen faktor, ki izraža njeno življenje in ki odločuje nad sleherno prilagoditvijo v smislu modernega neovitalizma“ in pravi, da ga je „čudno dirnilo“, ko je spoznal v pisatelju „strogo mehanistično mislečega prirodnopisca.“ — Veseli me, da se morem kar na gorenje izjave prof. Vouk-a sklicati in čitatelj bo prepričan, da bi bila zgradba knjige o rastlinstvu naših Alp kaj šibka, ako bi jo bil jaz postavil na temelj mističnega vitalizma. G. ocenjevatelj ugovarja zlasti spricho travniških rastlin. Na njih je „priroda“ izvršila čin preproste, pa čudovito uspešne tehnike, da jih reši škode, ki jim jo zadaje kosa. G. ocenjevalec vprašuje, ali so se res le zaradi košnje opremile s koreniko? Opazka v moji knjigi na strani 90 daje g. ocenjevalcu še poseben povod temu prašanju (Zvon l. c. str. 59). Naj opozorim, da se nahaja točni odgovor na ocenjevateljevo prašanje že na strani 91 moje knjige in se glasi: „Travniške rastline so se že na svojem prvotnem bivališču (v gozdu, ob robu gozda, ob potokih in na skalovju) opremile v boju za preživek večidel s koreniki . . .“. In dalje na str. 92: „Te naprave rabijo izborna, kadar se preselijo rastline na senošet, kjer jim kosa nemilo streže po življenju.“ G. ocenjevalec mi blage volje oprostí, ako sem se tu poslužil prilike, da pojasnim nesoglasje med njegovim in mojim stališčem. Prav rad pa porabim dano dobrodošlo mi priliko, in se g. ocenjevatelju najtopleje zahvaljujem za vobče dobrohotne laskave, celo prelaskave besede, ki je ž njimi v „Zvonu“ opozoril naše razumništvo na ocenjeno knjigo.

sedanjih težko zelo zadovoljiv; izredno nizka cena opozarja, da je mojstrsko delo izšlo ob mecenstvu zagrebške akademije znanosti — ob mecenstvu, ki izvira iz plemenite volje: ponesti prosveto med širše in širše kroge jugoslovanskega naroda!

Ferd. Seidl.

Meštrović o bodočih nalogah Jugoslavije. „Jugoslovenska demokratska liga“ (Ženeva, 1919) prinaša v prvi številki svojega prvega letnika sledeči Meštrovićev članek: „Ustvaritev jugoslovanske države je največje delo, kar jih je naš narod doslej dovršil. Umetniki in književniki so ga že davno pripravljali. Drugi naj presodijo, v koliki meri. Sedaj se mi zdi, da je prišla vrsta na znanstvenike. Umetniki morajo dajati ustvarjajoči polet, miselci pa morajo konstruirati. Sedaj je treba hitro zidati. Zidati novo skupno življenje in lastno jugoslovansko kulturo: z besedo, ki bo prihajala iz naše duše in imela zvok naših pljuč. Tako bomo na najboljši način ustregli sebi in človeštvu.

Ne ozirajmo se, odkod prihajamo, ampak glejmo, kam gremo. Pot, ki smo jo prehodili, je za nami. Mislimo na to, kaj bo jutri. Škropimo za seboj z blagoslovljeno vodo, pred seboj pa nosimo luč! Pokojnim blagoslovljeno vodo in večni spomin, bodočim ogenj in življenje! Da, tudi otroke je treba vaditi, da se ne bodo bali ognja, ker bodo kmalu z ognjem kršćeni. Vse bodoče pokolenje bo ena sama velika vojska, vojska, ki bo šla naprej in pogazila zemljo in grobove v njej. V tej vojski bodo vsi enaki, ki bodo stopali z istim korakom. — Gorje bojazljivim in onim, ki se bodo ozirali po grobeh in kosteh, ker bodo sami pogaženi v zemljo.

Na bodoči zemlji ne bo niti pašnikov, niti lovišč, pred vsem pa ne bo na njej grobov. Vse se bo spremenilo v njivo in vinograd, ker bodoča vojska ne bo poznala niti lačnih, niti prosjakov, niti milošćine. Tej vojski ne bo sledil nikak trén. Za skupno mizo bo moral vsak prinesiti sam s seboj svoj kruh in svoje vino. Pri tej mizi ne bo mesta za one, ki bodo prišli praznih rok. Zato orjimo in sejajmo, da bo tudi naša žetev pravočasno zrela.

Ne pozabimo tudi na vinograd, zakaj dokler bodo ljudje, se bodo znamenovali in po njihovem znamenju se bodo spoznavali in klicali. Kakor doslej, bodo tudi poslej še poleg dni tudi noči, vojska pa mora iti tudi v temi naprej in zato mora imeti vsak oddelek svojo bakljo, ki mu bo razsvetljevala pot in ga varovala, da se ne bo izgubil iz narodne vojske. Naša baklja so nam bile doslej naše akademije, univerze, narodne šole, muzeji, gledališća, književne družbe, listi in časopisi. Odtod nam bo luč prihajala tudi poslej. Ampak naša vojska se je povečala in se razširila v celo veliko armado. Zato je treba, da od vseh strani prinašamo ognja za to veliko bakljo, da bo tem svetlejša in tem zanesljivejša vodnica pri nadaljnjih korakih naše velike armade.

Našo njivo smo doslej orali v raznih smereh in večkrat se je zgodilo, da so voli vlekli vsak na svojo stran, kar je oviralo setev, da ni mogla vzkaliti, ostale pa so tudi prazne lehe, na katerih ni bilo nobene žetve. Naša njiva je sedaj ena, na kateri se bo oralo vse, da ob času povodnji ne bodo ostajale mlake, ki bi ovirale setev; toda vsa zemlja se bo orala v eni smeri, plotov in mej ne bo, ker je treba, da se vsaka brazda poseje s plodnim zrnem.

Naša preteklost so trije grobovi, iz katerih moramo vzdigniti vse tri ostanke z vsemi njihovimi koščicami in jih prenesti v našo prestolno cerkev in jih pokopati pod glavnim oltarjem in jim prižgati večno luč, luč splošnega

spoštovanja in simbol ujedinjene svetinje. Tako se bomo vsi klanjali in molili pred eno svetinjo in vsi eni luči prilivali olje naših najplemenitejših oljk.

Naša nova Akademija se mora razrasti ne samo v širino, ampak tudi na višino. Ona je vrelec, iz katerega mora piti ves naš narod, zato mora biti čista in zdrava. Njeno korito mora biti snažno, ker njen nevidni šum lahko slušajo oni, ki so se napili, pri izviru pa mora biti dovolj prostora, da se bodo lahko napili vsi, ki so žejni.

Doslej je delala, kolikor je mogla, na to, kar smo dosegli, ko smo prišli do svoje domovine; toda odslej je njena skrb, da se pobriga za domovino naše dece, za domovino bodočega človeka, ki bo imel druge poglede in vidike. To bodi naše rodoljubje v bodoče, to bodi naše stremljenje in hrepenenje, ker bomo samo tako zapustili naši deci orožja, s katerim bo stopila pred Miloša, ko bo prišel čas, kakor so ga nam zapustili naši predniki za današnji dan. Završili smo delo, ki so ga začeli oni, sedaj je treba, da začnemo svoje.

Veselega lica z bakljo v noč! Veselega lica z vero v dan! — on —

K Prešernovemu „Ribiču“. V tej baladi, ki jo je prvič prinesel „Illyrisches Blatt“ 3. marca 1838 v 9. številki, pravijo morska dekleta ribiču: „Kak blizu strelcu stoji lepota, ki zanjo srce ti gori.“ O teh besedah ne piše Luka Pintar nikjer, niti v „Saturah“, niti kje drugje. In vendar so potrebne komentarja.

Razlago za te besede dobimo, če si ogledamo kako karto južnega zvezdnega neba. Na njej so vpodobljene figure živalskega kroga (zodijaka ali ekliptike) in puščica na Strelčevem loku je naperjena prav v sredino Device, torej tistega sozvezdja, v katero je bil ribič tako zamaknjen. Le spomnimo se Prešernovih besed:

„Mlad ribič céle noči veslá,
Visóko na nébi zvézda migljá,
Nevárne mu káže póta morjá.

Več lét mu žárki zvézde lepé
Ljubézen síjejo v mládo sercé,
Mu v pèrsih budíjo čísté željé.

Ak káki vihar od déleč pertí,
Ak káki se mórski sòm pervalí,
Ak káko mu bréžno naspróti reží,

Na zvézdo gled'jóč vhití, bo otét;
Mlad ribič od čistiga ógnja vnét,
Po mórji je váрно veslál več lét.“

Sicer je še nekaj zvezd, ki so imenovane po lepih ženskah; a nobena zvezda in nobeno znamenje iz ekliptike nima toliknega pomena za mornarja in za astronomsko navigacijo kakor baš Devica. V začetku Device se namreč nahaja takozvana jesenska točka, to je tista točka nebesnega ravnika, v kateri stopa središče solca 23. 9. (med navideznim obhodom okrog zemlje) v ravnik (jesenski ekvinokcij). To je čas groznih viharjev in dolgotrajnega deževja, torej takih dogodkov, ki se jih mornarji silno boje.

Morska deklica, ki pravi ribiču: „Kak blizu strelca stoji lepota, ki zanjo srce ti gori,“ namiguje na to, da grozi lepi Devici, ki jo mornar vedno gleda, puščica s Strelčevega loka, da bo torej krasotica Strelčev plen — nikoli ne bo ribičeva.

Ivan Koštiál.

Koncert „Ljubljanskega Zvona“ dne 16. maja 1919. Zdi se mi za naše razmere zelo značilno, da je bil ta koncert slabo obiskan ter da ga je „Slovenec“ popolnoma prezrl, „Slov. Narod“ pa ga le na kratko ocenil in šel pri tem molče mimo onega, kar je bilo na tem koncertu najpomembnejšega.

Ljubljana je slovenski kulturni centrum pač le po tem, ker tu slučajno biva največ slovenskih tvornih duhov, nikakor pa ne po tem, da bi naša kultura imela tu res kako ozračje, ali kako, vsem tvorcem tako blagodejno, široko resonanco. Ljubljana se marveč naravnost odlikuje po nenavadni duševni mrzloti, ki se že hudo približuje ledišču.

Kar čudno bi bilo, če bi kak kulturni pojav zbudil tu kaj prida zanimanja. Naše javno življenje je skoroda gluho za probleme kulture; v najugodnejšem slučaju smatrajo umetnost le za nakit življenja, le za luksus. Treba pa je enkrat poudariti z močnim poudarkom, da je samotvorna duševna kultura najvišja potenca življenja vsakega naroda. Ona je, ki daje narodu ceno in vrednost v duševnem svetu celega človeštva.

Vse, kar se drugega godi v narodovem življenju, zlasti vse, kar je v zvezi z njegovo materialno kulturo, je pač važno za narodov (takorekoč) vegetativni, telesni obstoj, toda vendar ni samo sebi namen, temveč edinole baza duševni kulturi. Podobno kakor tudi v življenju poedinca, ni življenja smisel v gojitvi telesa, temveč brezdomno v tem, da človek doseže čim večjo duševno popolnost in vdejstvitelnost. Duševne kulture narodove najlepši cvet pa je narodova umetnost. Vsaka umetniška tvorna osebnost je vsled tega za narod dragocen zaklad. In če premislimo, da je pojava talentov precej nezavisna od številnosti naroda in od višine njegove kulture, da je temveč le srečen slučaj usode, ki narod obdari z novo umetniško silo, potem je pač dostojno in pravično, da vsi, ki ljubimo kulturo svojega naroda, kakor praznik slavimo oni dan, ki nam odkrije novo umetniško silo.

Tak praznik je pomenilo zame izvajanje 1. stavka godalnega kvarteta, katerega je napisal Lucijan M. Škerjanc. On je zelo mlad, napisal je že precejšnje število lepih, zanimivih pesmi, toda moč njegovega talenta se je najbolj očitno pokazala v tem stavku. Dasi delo ni brez senčnih strani — kako bi naj tudi bilo drugače pri prvem poskusu, v tako težavni obliki, v malo poznanem materialu — vendar vdarja na vseh koncih in krajih iz dela tako močan vrelec tvorne sile, tako pestra iznajdljivost, bodisi melodična, bodisi harmonična, tako močan instinkt za oblikovanje, da vidim v Škerjancu enega najmočnejših kompozitorskih talentov, kar nam jih je usoda do sedaj naklonila. Narod moj in oni, ki ga reprezentirate, ali boste dovoljno spoznali, kaj je naša korist in ob enem naša dolžnost sedaj, ko se Škerjanc odpravlja v svet, da se popolnoma posveti in poglobi v svoji umetnosti!? —

Kakor je zame velika pomembnost Škerjančevega nastopa, vendar bi bilo krivično, če bi ne povdaryl še drugega važnega pojava na tem koncertu. S Škerjančevim delom se nam je prvič predstavila kvartetna združba: gg. brata Zika, Trost in Dežela, ki so razen Škerjanca igrali še Čajkovskega kvartet v D-duru. Dočim so bili gospodje pri Škerjančevem delu v začetku še nekako

neorijentirani v akustičnih razmerah dvorane in zato nekoliko nemirni, so se že v drugi polovici Škerjančevega dela lepo strnili in igrali potem zlasti Čajkovskega tako mladeniško zanosno, njim na čelu njih izborni temperamentni primarij, da so fascinirali celo dvorano, dasi naša publika ni še preveč vajena tako težkim stvarjem.

Če nam bo sreča mila, da postane ta kvartetna združba temelj stalnemu slovenskemu kvartetu, bo ta dan tudi v tem pogledu ostal pomemben v naši kulturni zgodovini.

Društvo „Ljubljanski Zvon“ samo, ki je pri koncertu nastopilo z nekaj zbori, pa si naj šteje med svoja najboljša dejanja to, da je dalo s svojim nastopom prijazen okvir kulturno tako važnim pojavom in kumovalo krstu Škerjanca enako, kakor sta pred leti ob njegovi pomoči prvič stopila pred slovenski svet naš Ravniki in naš Rijavec.

Anton Lajovic.

Edmond Rostand (1868—1919), eno najbolj slovečih imen v sodobni francoski dramatiki. Kakor je bil v svojem knjižnem delovanju glasnik heroizma, zlasti v mojstrovini *Cyrano de Bergerac* (1897), tako je bil sam junak tekom zadnjega svetovnega spopada. Nazadnje pa je prišla mala Španka in mu dala udarec, češ: *A la fin de l'envoi, je touche*. Pokopali so ga letos 20. svečana v Marsilji, rojstnem mestu njegovem.

Rostand je pisal zgolj verze, vendar čista lirika obsega le zbirko *Musardises* (igračkanje), ostala dela so dramatična, z močnim nadahom romantike. *Les Romanesques* (1894) in *la Princesse lointaine* (1895), kakor tudi *la Samaritaine* (1897) niso pravzaprav prinesli nobene nezasišane note, njih glavna zasluga je lehkotna in živa domišljija, blesteč in barvit izraz, prikupila so se tem lažje, ker se je bilo občinstvo že naveličalo realizma in naturalizma, kakor jim ga je nudil „*théâtre rosse*“. Te dobre lastnosti so se pri naslednjih igrokazih še znatno povečale. Tako je žel Cyrano spriču zapletene intrige, iskreče versifikacije in srečnih besednih najdeb zavisti vreden uspeh, katerega ni mogel zabrisati *Aiglon* (1900). Zadnje Rostandovo delo, ki se je uprizarjalo po vseh večjih svetovnih odrih, je pa živalska komedija *Chantecler* (1910), polna rafiniranih „*trouvailles*“ in esprita, do preobloženosti. Marsikateri Francoz se je spominjal v trdi preizkušnji gorostasne vojne lepih stihov petelinovih, ki pravi „*Po noči verjeti na luč, je lepo (c'est la nuit qu' il est beau de croire à la lumière)*“.

Ni naš namen, obširno razpravljati o Rostandovih vrlinah, tem manj, ker je že „Zvon“ prinesel Juvančičevo daljšo študijo, Naši Zapiski pa Šmalčevo o priliki *Chanteclera*. Cyrano avtor je užil toliko slave, da je bil že otopen za nje mik in čar; največja uteha mu je bila naposled v ljubezni. Razumevanje je gotovo nahajal v najožjem krogu; sin in žena sta sama znana literata. Pa tudi stanovski tovariši so ga v splošnem visoko čislali.

V imenu književnikov se je poslovil od njega pisatelj Haraucourt, ki je povdarjal, da Rostand ni pel samo iz sebe, temveč iz celega naroda. Primerja ga liri, zasajeni v rodna tla, od vseh strani domovine se lové vetrovi v njene strune, glasovi vseh pokrajin izzvnanajo v njej! Enako ditirambski so ga slavili drugi slovstveniki kot narodnega poeta, tako da je ministrstvo Arnyvelde otvorilo v listu *Lutetia* poizvedbo „Kaj je narodni pesnik?“ Mora-li biti dramatik in potemtakem znan najširši publiki, ali je lahko zgolj lirik in tako poznat domači in tuji eliti ter šele ščasoma širjim slojem? Je-li nje-

gova prva čednost „panache“? Odgovor je bil vsekakor ta, da zavzema Ro-stand poleg najbolj narodnega pesnika V. Hugoja častno mesto, pa naj obde-luje katerekoli predmete, torej brez ozira na to, da se v mušketirjevi zgodbi zrcali cela Francija. Zakaj pravi umetnik je vselej naroden, tudi če prikazuje edino grške, rimske ali hebrejske žaloigre kakor n. pr. Racine. Shakespeare je nacionalen že zbog Hamleta, Beneškega trgovca ali Nevihte. Le o Goetheju je sodil Moréas: „Goethe je največji med Nemci, to se pravi najmanj Nemec“, Toda temu so krivi njegovi rojaki.

A. Debeljak.

Paul Claudel nam ni čisto tuje ime. Pred vojno nam ga je predstavil A. Ogris v „Omladini“. Ta težki, mistični pesnik in dramaturg, razen v ozkem krogu, ni posebno češčen v Babilonu ob Seini, deloma zbog svojega „herme-tičnega“ značaja (Jeune fille Violaine, Co-naissance de l'Est), še bolj pa zavoljo svoje stalne odsotnosti. On je namreč pooblaščen minister. Pred leti je deloval v Kini, svetovni požar ga je pa zalotil v Hamburgu, potem ga nahajamo v Italiji, dve leti v Braziliji, kjer je storil dosti uslug zaveznikom, zlasti francoski trgovini in narodnemu gospodarstvu. Pri vsakdanjih poslih je dokazal latinsko jasno duha ter je tako uravnovesil drugo smer svoje notrine, megleno spekulativno delavnost. V kratkem objavi poleg drugega fantastično komedijo *L'Ourse et la lune*, in balet *l'Homme et son désir*, poprej namenjen plesavcu Nižinskemu, zakaj pisatelj *Tête d'or* ob-čuduje prelesto umetnost ruskih plesov.

A. D.

Naši prevodi. J. Šest je prevedel Andrejeva dramo „Dnevi našega življenja“ in Arcibaševa dramo „Gorečnost“. Sedaj prevaja dramo Arci-baševa „Sovražniki“ in kneza Volkonskega „Človek na sceni“. J. Vidmar je prevedel iz Andrejeva: „Misel“, „Povest o sedmih obešencih“, „V megli“, „Brezdno“ in „Plat zvona“.

== NOVE KNJIGE. ==

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico () označene knjige so natisnjene v cirilici):*

Jurčič, Josip. Zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1919. Izdala in založila „Tiskovna zadruga“. I. zvezek (Pesmi. Narodne pravljice in pripovedke. Spomini na deda. Prazna vera. Uboštvo in bogastvo. Jesensko noč med slovenskimi polharji. Juri Kozjak. Domen.) XXIV—503 str. 12 K.

Vošnjak, Bogumil. Poglavje o stari slovenski demokraciji. Z epilogom N. Županiča. Iz angleščine preložil V. Zupanc. V Ljubljani, 1919. Natisnila in založila Zvezna tiskarna. 17 str. 2 K.

Dostojevskij, F. M. Besi. Roman v treh delih. Preložil Vladimir Levstik. V Ljubljani, 1919. Založila „Tiskovna zadruga“. 2 zvezka. 758 str. 30 K. (Prevodna knjižnica, 1).

Erjavec, Fran. Naša lstra. V Ljubljani, 1919. Tiskala in založila Zvezna tiskarna. 20 str. 1 K.

Aus der neuen slovenischen Lyrik. Übersetzt von Anton Funtek. Laibach. Gedruckt bei Ig. v. Kleinmayr u. Fed. Bamberg. 1919. 64 str. (Privaten tisk.)

Joka Žigon:

Odmev globin.

In če vživanje ni, kaj je življenje?
Mar naj zaklenem se vse svoje dni
v temnico črno, kamor solnca ni,
in naj zatrem vse čisto hrepenenje,

noči prečutih težko koprnjenje,
po njej, ljubezni mojih mladih dni?
Mar duša naj sedaj vse zataji,
kar v črnih dneh biló ji je vstajenje?

Ah ne, ah ne, potem bi bil samo
kot senca, ki ji manjka nje telo . . .
Če eno ni ne drugo — kaj ostane?

Odmev globin: . . . ti prah, od dvomov strt,
le srečo iščeš — misli: ni-li smrt
sedaj in ti življenje šele vstane?

Ivan Albreht:

Od Celovca do Beljaka.

Od Celovca do Beljaka,
v Mežiški dolini,
med Ziljani, med Rožani
je Marija v bolečini.

Zbegana je njena deca,
plaha čreda brez vodnika,
vsenavzkriž je sama žalost
in oholi meč krvnika.

Kaj je z zemljo zdaj slovensko?!
Gospa Sveta, Gospa Sveta,
hrami tvoji, zibel naša
v tujo besnost je ukleta!

→ • ← To kaže na Nemce + /ah
ki niso sedaj davila človeka
in ne Wilsona v Parizu
ki menda docela tam ves
ta čas žamari 1/7-19.

Tiskovna zadruga v Ljubljani

Sodna ulica šte. 6.

Nove publikacije:

Dostojevskega Besi, roman v štirih delih, nad 800 str. obsežen, v dovršenem prevodu Vladimira Levstika in z epilogom dr. Ivana Prijatelja, našega najboljšega poznavatelja ruske književnosti. Roman je izšel v dveh knjigah v novo osnovani seriji „Prevodne knjižnice“. Cena 30 K, po pošti 90 vin. več.

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. I. Prijatelj. I. zvezek, z urednikovim literarnim uvodom in komentarjem, obsega 528 strani. Vsebina prinaša mnogo novega iz mladostnih let Jurčičevega pisateljevanja. Cena broš. 12 K, s poštnino 70 v več.

Cvetko Golar: Rožni grm. Pesnik „Pisanega polja“ stopa s to novo zbirko nežnih, umetniško dovršenih pesmi v vrsto naših najboljših lirikov. Cena broš. knjigi 5 K, po pošti 50 v več.

Dr. Bogdan Drč: Dojenček, njega negovanje in prehrana. Praktično navodilo za vsako mater, ki hoče vzrediti zdrave in krepke otroke. Cena 3 K, s poštnino 30 v več.

Stritarjeva antologija z obširnim estetsko-literarnim uvodom urednika dr. Ivana Prijatelja, in z izborom najboljših Stritarjevih pesnitev, deloma naši javnosti dozdej še neznanih.

V zalogi je še: Milčinski, Tolovaj Mataj. Vez. K 5:20, s poštnino 50 vinarjev več. — **Dr. Alojzij Založkar, Ljudsko zdravje**. Cena K 3:50, s poštnino 30 vin. več.

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

sprejema naročila na vse tu- in inozemske časopise, revije ter vse knjige.

OMLADINA.

Novе publikacije:

DR. R. NACHTIGALL: **Južno slovansko italijansko sporno uprašanje.** Veleaktualen prispevek iz peresa strokovnjaka, ki znanstveno nepobitno dokazuje, da so sedanji Italijani na južnoslovanskem Primorju **priseljenci** in nimajo nikake zveze s staroromanskimi elementi! — Cena brošuri K 1.—.

Spominu Ivana Cankarja (1876—1918). Ob smrti našega največjega prozaista izdali njegovi prijatelji. **Delo je v prid Cankarjevemu spomeniku.** Cena K 2.—.

MILKO BREZIGAR: **Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva.** Ta publikacija je prvo delo, ki v celoti podaja vire in možnosti bodočega razvoja [na slovenskem ozemlju kraljevine SHS, bilance in zaključke, ki so danes ravnotako važni za slehernega, kakor njegovi zasebni računi. Cena K 5-50.

Nadalje priporočamo:

ALBRECHT: **Mysteria dolorosa.** Zbirka pesmi. Vez. K 3-50.

PUGELJ: **Zakonci.** 10 novel. Broš. K 3.— . vez. K 3-50.

FLAUBERT: **Tri povesti.** Broš. K 2.30 . . vez. K 3.—.

ŽUPANČIČ: **Sto ugank.** Knjiga za mladino. . Vez. K —90.

LE BON: **Psihologični zakoni razvoja narodov.**

Broš. K 2-50.

DR. PRIJATELJ: **Aškerčeva čitanka.** Broš. K 3.—;

na finem papirju K 5.—.

CHESTERTON: **Četrtek.** Fantastičen roman. Broš.

K 3.— vez. K 3.50.

Knjige se dobe po knjigarnah (cene 10%¹ višje) ali na ravnost od „OMLADINE“, Ljubljana, poštni predal 87.